

בס"ד. שיחת יום ב' פ' בלק, י"ב תמוז, ה'תשכ"ה.

בלתי מוגה

א. ידוע סיפור המעשה¹ אודות י"ב תמוז הראשון, בשנת תרפ"ז, שכאשר כ"ק מו"ח אדמו"ר, בעל השמחה והגאולה, הוצרך לבוא להתייצבות ורישום במשרד הממשלתי (כפי שהי' הסדר בשבתו בעיר מקלטו), הנה בכואו לשם בלוית החסיד ר' אלי' חיים אַלטהויז, נתברר, שביום זה (יום שלישי בשבוע, שבו חל י"ב תמוז) יש איזה "חגא", ולכן המשרד סגור, והי' שם רק איש אחד בשביל לסדר הדברים הכי מוכרחים (כפי שנקרא ברוסית: "דעזשורני"²), וסיפר, שהגיעה פקודה ממוסקבא שהוא בן-חורין ויכול לחזור למקום מושבו בלנינגרד (פטרבורג), אבל כיון שביום זה המשרד סגור, יצטרך לבוא למחרת, י"ג תמוז, כדי לקבל את הניירות הרשמיים.

— כבר ספרתי פעם שרבינו נשיאנו הי' צריך להרגיע את רוחו של ר' אלי' חיים שלא יתבלבל לגמרי מהבשורה³ ... —

כאשר כ"ק מו"ח אדמו"ר חזר מהמשרד למקום תחנתו, בדירת השוחט של קאַסטראַמאַ — כבר הגיעה לשם הבשורה ע"ד השחרור, והחסיד ר' מיכאל דוואַרקין שהי' שם, הנה מגודל ההתפעלות מהבשורה הפתאומית ללא הכנה (ומה גם שבכלל לא תמיד הי' במדידה והגבלה...), לקח "סאַטקע" — בקבוק משקה שמכיל חלק אחד ממאה ממדה גדולה, אבל לא שתה ח"ו, אלא אחז ה"סאַטקע" בידו⁴, ורקד סביב הבית שבו היתה האכסניא של בעל השמחה והגאולה, וניגן ניגון חסידי בשפה הרוסית שתוכנו הוא הענין ד"אין עוד מלבדו"⁵,

— במשך⁶ כמה שנים עבד ר' מיכאל דוואַרקין ביער עם אינם-יהודים, והי' רגיל להשתמש בכיטויים ותיבות בשפת המדינה, ולכן ניגן גם הניגון שתוכנו "אין עוד מלבדו" — עם תיבות בשפה הרוסית: "ניעטו ניעטו ניקאַוואַ, קראַמי — וכאן צריך לבוא שמו של הקב"ה — אַדנאַוואַ", כי, ע"פ הפס"ד בפוסקים, שהביאו גם אדה"ז בשו"ע⁷, שאסור להזכיר שמו של הקב"ה (לא רק בלשון הקודש, אלא) גם בלשון אחרת,

(4) ראה גם תו"מ חל"ו ע' 352. וש"נ.

(5) ואתחנן ד, לה.

(6) ראה גם סה"ש תש"ז ע' 120. וש"נ.

(7) או"ח ספ"ה ס"ג. וש"נ.

(1) ראה שיחת י"ב תמוז תשי"ד בתחלתה

(תו"מ ח"י"ב ע' 74). וש"נ.

(2) = בתפקיד תורן.

(3) ראה גם לקמן ס"ב.

אי אפשר לבטא את שמו של הקב"ה בשפה הרוסית, ולכן אומרים "קרָאָמִי יעוּוָאָ", שפירושו: חוץ ממנו (מלבדו), ובמילא מבינים למי כוונת הדברים —

וכך רקד עם הבקבוק בידו משך זמן ארוך, מסביב לדירה.

— מסתמא נמצאים כאן כאלו שיודעים את הניגון, ובודאי ילמדו מהם שאר הקהל. —

ומן הנכון, אשר, בעמדנו בי"ב תמוז, ש"הימים האלה נזכרים (ועי"ז) ונעשים בכל שנה ושנה"⁸, ימשיכו את הגילוי ד"אין עוד מלבדו" לא רק בלשון הקודש, ועבור אלו שמבינים בעניני קדושה, אלא גם בלשון עמי הארץ, שגם הם יראו — כפי שראו אז — ש"הפלה ה' והגדיל לעשות בארץ"⁹, ויומשך כן גם עתה, למטה מעשרה טפחים, שיראו גאולת השם — גאולה האמיתית והשלימה, גאולת הכלל והפרט גם יחד, ע"י משיח צדקנו.

(וסיים כ"ק אדמו"ר שליט"א:) עכשיו צריכים למצוא מי הם שיודעים ניגון זה!¹⁰

* * *

ב. בכלל יודעים אודות שלשה אנשים שהיו אז — באיזה אופן קיבל כל אחד מהם את הבשורה:

ר' אלי' חיים — כמסופר פעם, שבשמעו את הבשורה, נשתנה מראה פניו: חצי — לבן, וחצי — אדום, כך, שרבינו נשיאנו התיירא שלא יקרה לו מאומה, ומיד הרגיעו, ע"י טפיחה על כתפו וכיו"ב, כדי שיבוא הענין בהתיישבות.

ר' מיכאל דוּוּאָרְקִין — כמסופר לעיל באיזה אופן קיבל את הבשורה. ונוסף לכך: בביתו של השוחט מקָאָסְטְרָאָמָא, ששם התאכסן בעל

8 אף א' מיהודי רוסיא שמכיר ניגון זה! — "אָ מאָדנע עס־הארצות"!

א' המסובים התחיל לנגן, ואמר כ"ק אדמו"ר שליט"א: זוהי גירסא שונה, אבל, לא משנה... ("מאָכט ניט אויס; זאָל זיין די גירסא") — ההתחלה היא בשוה, וגם התוכן הוא בשוה, ורק ה"סוּן" שונה!... ואח"כ אמר (בבתי־שחוק): מוטב שינגנו הניגון, כי, אם לא ינגנו — אתחיל באמירת ה"הדרן"...

8 אסתר ט, כח. וראה רמ"ז בס' תיקון שובבים. הובא ונת' בס' לב דוד (להחיד"א) פכ"ט.

9 לשון אדה"ז במכתבו אודות שחרורו — אג"ק שלו ס"ע רל ואילך. וש"נ.
10 כ"ק אדמו"ר שליט"א פנה לכמה מהמסובים, ושאל אותם אם הם יודעים הניגון, באמרו, שאינו יכול לנגן היום; אילו ה' זה שמח"ת, הייתי מלמד הניגון (והתחיל לפזם הניגון בקול חרישי). וחזר ושאל: אין

השמחה, הי' גם ילד קטן. — אינני יודע בדיוק בן כמה, בן שמונה, תשע או עשר שנים, אבל בכל אופן, לא הי' בעל הבנה גדול... ובראותו את גודל ההפתעה ("איבעראשונג"), הרעש ("טומל") וההתפעלות אצל הנוכחים, רצה להראות את ההתפעלות שלו, וטיפס על הגדר (כפי שנקרא ברוסית: "זאבאָר"), ונעמד עם הראש למטה והרגלים למעלה, וכך הסתובב על הגדר כמה פעמים!...

[כ"ק אדמו"ר שליט"א אמר בבת-שחוק: אולי יש כאן מישהו שגם הוא יכול לעשות כן. — ליסון¹¹ הי' עושה זאת, ומסתמא עושה כן עתה בכפר חב"ד, ושיהי' לו לתועלת ולבריאות... — להמשיך הענין דראש למטה ורגלים למעלה, שזהו דבר המובן בשעת שמחה גדולה].

כלומר: אפילו ילד בן שבע-שמונה שגדל והתחנך באוירה אחרת — הנה גם אצלו פעל וחדר הדבר. ע"ד הסיפור¹² בזמן הבעש"ט אודות הנער שחילל בחליל, ועי"ז פעל את כל הענינים, כך גם הילד הנ"ל הראה את ההתפעלות שלו עי"ז שקפץ וטיפס על הגדר והלך סביבו כשראשו למטה ורגליו למעלה.

ג. ובנוגע אלינו — שזוהי התכלית של הסיפור הנ"ל:

בכל אחד בחייו, הנה במשך החיים ישנה תקופה שהוא ילד קטן, ואח"כ נעשה מבוגר בשנים, ועד שנעשה זקן. ועד"ז בכל יום — ועאכור"כ בכל שנה — ישנם זמנים שבהם נמצא במעמד ומצב של קטנות המוחין, כמו ילד, וישנם זמנים שבהם נמצא במעמד ומצב של שלימות המוחין, וישנם זמנים שבהם המוחין הם במעמד ומצב של זקנה, ש"דעתם מתיישבת עליהם"¹³.

ובכן, בכל ג' אופנים אלו צריך לחדור ענין הגאולה ולפעול שיהי' למעלה מן הכלים, כל אחד לפי ענינו, שאז, הרי זה אמנם "מאדך"¹⁴, מאד שלך¹⁵, אבל, כיון שאצלו זהו"ע של "מאד", הרי זה "לוקח" את ה"מאד" שלמעלה, מאד האמיתי, וממשיכו למטה.

וזהו כללות ענין הגאולה שהי' אז, כפי שכותב בעל השמחה במכתבו להתועדות י"ב תמוז הראשונה בהרחבה, בי"ב תמוז תרפ"ח¹⁶:

13) קנים בסופה.

14) ואתחנן ו, ה.

15) ראה תו"א מקץ לט, רע"ד. ובכ"מ.

16) אג"ק שלו ח"ב ע' פ ואילך. וש"נ.

11) ר' אברהם ליסון.

12) מובא בס' "אמונת צדיקים" (ווארשא

תר"ס) אות יח. ובס' "פנינים מספרות

הדרוש" (ני. תרצ"ז) אות שיו. וראה גם תו"מ

חכ"ח ע' 241. וש"נ.

"לא אותי בלבד גאל הקב"ה . . כי אם גם את כל מחבבי תורתנו הק', שומרי מצוה, וגם את אשר בשם ישראל יכונה" (אם רק נולד לאם יהודי), ומובן, שכאשר הנשיא כותב אודות ענין של "גאולה", הרי זו גאולה אמיתית בכל פרטי' — באופן של יציאה ממדידה והגבלה, בנוגע להרבעת התורה וקיום המצוות כו', כמבואר בהמכתב.

וזוהי אתערותא דלתתא שממשיכה אתערותא דלעילא — שיומשך לו (כהלשון במכתב) "שפעת חיים וברכה מרובה", בכל המצטרך לו, "מנפש ועד בשר".

* * *

ד. הראשון שנזכר בכתוב בשם "נזיר" הוא יוסף הצדיק:

יוסף הצדיק בזמנו הי' "המשביר (בר) לכל עם הארץ"¹⁷, שבשני הרעב, שאז היו זקוקים לעזר כו', עזר יוסף לכולם. — באותו זמן, קודם מ"ת, לא הי' חילוק בהלכה בין בני"י לאלו שאינם בני"י, אבל הי' חילוק בין אלו שמקיימים שבע מצוות בני נח לאלו שאינם מקיימים אותם. והעזר של יוסף ניתן לכולם. ואמרו רז"ל¹⁸ שמ"ש¹⁹ "טוב עין הוא יבורך", ובשתי הפירושים: "יבורך" ו"יברך"²⁰ — הי' זה יוסף בשעתו²¹.

ויוסף הוא הראשון שנקרא בשם "נזיר" — כמ"ש²² "ולקדקוד) נזיר אחיו", וכפי שמצינו²³ (והובא גם בפירוש רש"י²⁴) שיוסף נהג נזירות במשך כמה שנים.

(וסיים כ"ק אדמו"ר שליט"א:) מצד מצב פרטי — הנני צריך להתחיל עם סיום מסכת, ובחרתי לערוך סיום על מסכת נזיר.

ה. בסיום על מסכת נזיר — שהוגה ע"י כ"ק אדמו"ר שליט"א, ונדפס²⁵ בלקו"ש חי"ח ע' 63 ואילך — נתבאר כללות ענין נזירות שמואל (שהי' נזיר עולם) ושמשון (שלדעת הרמב"ם²⁶ "לא הי' נזיר גמור", אבל היתה אצלו קדושת נזירות, ולדעת רש"י²⁷ "לאו נזיר הוא", כי אם הנהגה של נזירות ופרישות) אף שרק "האיש מדיר את בנו בנזיר ואין האשה

23) ראה שבת קלט, א (ובחדא"ג מהרש"א). ב"ר פצ"ח, כ.
24) מקץ מג, לד.
25) בשילוב שיחת ה' מנ"א שנה זו.
26) הלי' נזירות פ"ג הי"ג.
27) נזיר ד, ב.

17) מקץ מב, ו.
18) זח"ג קל, א.
19) משלי כב, ט.
20) סוטה לח, ב.
21) ראה גם לקמן סוסל"א.
22) ויחי מט, כו.

מדרת את בנה בניזיר²⁸ — דכיון שבגדלותם לא מיחו והמשיכו בהנהגה של נזירות (בשמואל — מצד נדר²⁹ חנה, ובשמשון — מצד ציווי המלאך), אזי חלה עליהם הנזירות למפרע (כמו גר קטן שהגדיל ולא מיחה);

הפלוגתא בין ר' יוסי לר' נהוראי במשנה אם שמואל הי' נזיר³⁰: לדעת ר"י — הסכמה יכולה רק להוסיף בתוקף התחלת הדבר, אבל לא לפעול דבר חדש בדבר המוסכם, ולכן רק שמשון הי' יכול להיות נזיר ע"י העדר מחאתו, כיון שגם קודם ההסכמה הי' מוזהר בהנהגות נזירות, וגם לאחר ההסכמה לא הי' נזיר גמור, משא"כ שמואל. ולדעת ר"נ — הסכמה יכולה לפעול גם גדר חדש, ולכן נעשה גם שמואל נזיר ע"י העדר מחאתו, ואף שקודם ההסכמה לא הי' עליו חיוב הנהגת נזירות, מ"מ, נעשה נזיר גמור;

וזוהי גם פלוגתתם בגמרא בנוגע לעניית אמן — הסכמה על המברך: לדעת ר"י — רק "גדול העונה אמן יותר מן המברך", אבל אין זה גדר ואיכות חדשים; ולדעת ר"נ — "השמים (בשבועה) כך הוא (הדגשת התוקף, שינוי באיכות), תדע שהרי גוליריים מתגרים במלחמה וגיבורים נוצחין", שזהו מצב חדש.

והקשר להסיוס, "תלמידי חכמים מרבים שלום בעולם" — שאף שהתלמידים זקוקים לחכמים, בעלי משנה (כשם שנזירות דשמואל זקוקה לנדר חנה ונזירות דשמשון לציווי המלאך), מ"מ, פועלים התלמידים יותר מאשר החכמים (כשם שהסכמת שמואל ושמשון פועלת יותר מנדר חנה וציווי המלאך, וכשם שהעונה אמן פועל יותר מן המברך), שהרי החכמים "שמורין הלכה מתוך משנתן" הם "מבלי עולם"³¹, ואילו התלמידים — "מרבים שלום בעולם"³².

* * *

פלוגתא).
 (31) סוטה כב, א — וכפי שמאריך רבינו הזקן בהלכות תלמוד תורה (שנדפס מחדש זה עתה*) בתוספת מראה-מקומות וציונים — ראה לקמן סכ"א ואילך) בקונטרס אחרון (רפ"ב) בשיטות הפוסקים בענין זה — באיזה אופן מותר לפסוק מפסקי הלכות, אף שהמורין הלכה מתוך משנתם הם מבלי עולם. (32) ולכן לא הובא הסיוס "אל תקרי בניך

(* תאריך הפתח דבר — ו' ניסן תשכ"ה.

(28) שם כח, ב.
 (29) אף שבין נדר לנזירות יש כו"כ חילוקים, הן בהלכה, ועאכו"כ בפנימיות הענינים.
 (30) שהרי גם לאחר שר"נ השיב לר"י (על שאלתו "והלא אין מורה אלא של בו"ד") "והלא כבר נאמר ויאמר שמואל איך אלך ושמע שאול והרגני, שכבר הי' עליו מורה של בו"ד", נשאר ר"י בדעתו, אלא ש"הלכה כרבי נהוראי", כפי שמסיים הרמב"ם בפירוש המשניות (שמזה גופא משמע שיש בזה

1. ענין הנזירות המדובר לעיל (ס"ה) יש בו כמה גדרים, אבל עיקרו ושלמותו — בהיותו קשור גם עם ענין הקדושה, והיינו, שלא זו בלבד שמתנהג באופן של פרישות, שמפריש את עצמו משתיית יין, מגילוח השער ומטומאת מת, אלא כלשון הכתוב שמקדים הענין ד"קדוש יהי"³³, שזהו גם ענין של קדושה.

ונכאמור לעיל שזוהי הפלוגתא בין רש"י לרמב"ם — שהרמב"ם כותב ש"שמשון לא הי' נזיר גמור", שמוזה משמע שהיתה עליו קדושת נזירות, אלא שלא הי' נזיר גמור, אבל מדברי רש"י ש"שמשון לאו נזיר הוא", משמע, שלא הי' נזיר כלל, ואין זו אלא הנהגה באופן של פרישות (כפירוש רש"י³⁴ "אין נזירה .. אלא פרישה"), שיכולה להיות מצד כמה טעמים, ועד — כמובא בספרי מוסר³⁵ שהיו זהירים צ"ט שערים מן ההיתר כדי שלא להיכשל בשער אחד מן האיסור, שאין זה ענין של קדושה, כי אם פעולה שנועדה להבטיח שלא יעשה דבר שהוא היפך רצון התורה ומצוותיה].

והענין בזה:

ידוע הסיפור שסיפר רבינו³⁶, בעל הגאולה, אודות דברי זקנו אדמו"ר מהר"ש, שכל החילוק בעבודת האדם יכול להתבטא באמירה שענין זה "מתאים" וענין זה "אינו מתאים" ("דאָס פּאַסט יאָ און דאָס פּאַסט ניט"): "להיותו בן אברהם יצחק ויעקב — לא מתאים שידבר לשון הרע, לא מתאים שסיג גבול, ולא מתאים שיהי' בעל גאווה, וכיו"ב; כיון שהיו לו הורים וזקנים נעלים כ"כ ("אָזוינע שיינע עלטערן, אָזוינע שיינע זיידעס") — איך יתכן שיתנהג כמו איש פשוט שלא הי' יכול ללמוד מאומה מזקניו וזקניו עד אברהם יצחק ויעקב! ...

ובכן: הנהגה כזו אינה בגלל שרצונו להיות "פרוש", כי אם,

(ע' שערים). הובא בר"ח שער הקדושה בתחלתו, ורפ"ט, ובשל"ה עד, ריש ע"ב, ושעג, א. אור החמה לזח"ג יג, א ועט, א (ק' שערים). אוה"ח פינחס כו, כג (נ' שערים). וראה נפש כל חי (לר"ח פאלאג'י) מע' א, זך. ומע' ח, כט. וראה גם שיחת י"ב תמוז תשט"ו סכ"ה (תו"מ חי"ד ע' 203). שם חל"ט ע' 380. וש"נ.

(36) סה"ש קיץ ה'ש"ת ע' 140.

אלא בוניך" — כי כאן לא נוגע אופן הלימוד מהפסוק (שנתבאר בשאר המקומות שבהם נזכר מארו"ל זה), כי אם, ההמשך לענין שנתבאר במשנה ובגמרא ע"ד ההלכה, שמצינו דוגמתו גם בעולם ("בכל דרכיך דעהו", גם בעיני הרשות).

(33) נשא ו, ה.

(34) שם, ב. וראה גם פרש"י ויחי שם.

(35) חובת הלבבות שער התשובה פ"ה

שלהיותו מזרע אברהם יצחק ויעקב מרגיש שהוא שונה מכל אלו שלא זכו לכך!

אבל יש גם סדר נוסף:

כאשר אדם רוצה להיזהר מאיזה ענין שיהי, אזי העצה היא — "עשו סייג לתורה"³⁷, "משמרת למשמרתי"³⁸, כדי שלא יבוא לידי מכשול. ומובן, שהנהגה כזו יכולה לבוא מצד תנועה הפכית: הוא סבור שנמצא בדרגא נמוכה מאחרים; הם בני אברהם יצחק ויעקב שירשו את תכונותיהם כו', ואילו אצלו אין הדבר ניכר, ולכן זקוק להיזהר גם מענינים כאלו שאחרים אינם מתייראים מפניהם. וע"ד שמצינו בגמרא³⁹ שגר זקוק לזהירות נוספת "מפני שסורו רע", דכיון שזה עתה נעשה יהודי, נשאר אצלו עדיין מהטבעיות וההרגלים וההנהגות כו' שהיו אצלו בעבר.

ונמצא, שישנה פרישות שאינה קשורה עם ענין הקדושה וההבדלה; הפרישות יכולה לבוא לא בגלל היותו קדוש ומובדל, אלא אדרבה — בגלל היותו בדרגא נמוכה כו'.

אמנם, מה שהתורה דורשת מיהודי — הרי זה באופן שנותנים לו את הדרך הקלה והנעימה יותר, והעיקר, הדרך האמיתית — שהסיבה לכך שצריך להיות במעמד ומצב ד"ונפלינו אני ועמך מכל העם אשר על פני האדמה"⁴⁰, הרי זה מפני שבנ"י קיבלו את התורה, להיותם מזרע אברהם יצחק ויעקב שרה רבקה רחל ולאח, כמ"ש⁴¹ "הביטו אל צור חוצבתם ואל מקבת בור נוקרתם", ולכן לא יתכן שהנהגתם תהי' באותו אופן כמו הנהגתם של אלו שלא קיבלו ירושה עשירה כזו.

ז. וזהו גם המענה לאלו השואלים (ובפרט בארצות הברית) על מה שדורשים מהם להתנהג באופן אחר מאשר אינם־יהודים: הרי חיים בעולם בין אנשים אחרים, וזקוקים ל"הליכות עולם", מנהגי העולם, ועד שגם ע"פ דיני התורה בשו"ע חושן משפט יש להתחשב בעניני מסחר עם "מנהג התגרין" (מנהגי הסוחרים), וא"כ, כיצד יכולים לדרוש ממנו להיות נזהר אפילו מאבק לשון הרע, אבק השגת גבול, ואבק גניבה וגזילה?!

ובכן: כדי לענות על זה, יש לעזוב לרגע את השקו"ט בענין זה,

(40) תשא לג, טז. וראה סה"ש תש"ה ס"ע

72 ואילך.

(41) ישעי' נא, א.

(37) אבות פ"א מ"א.

(38) מו"ק ה, סע"א. וש"נ.

(39) ב"מ נט, סע"ב.

ולשאל אותו על ה"תמונה" שתלוי' על קיר ביתו: מיהו האיש בעל הזקן הלבן והארוך (עם האשה בעלת הפאה הנכרית)? — ואז יתלהב מיד, ויתחיל לספר שזהו אבי זקנו ("עלטער זיידע"), שהי' רב, שוחט ומלמד, ולימד תורה ברבים, וביום ששי לאחר חצות הי' הולך לטבול במקוה, ושוב לא היתה לו שייכות לעניני העולם; ובשעה שנזכר איך שהי' יושב על ברכיו ושומע ממנו את הסיפור של פרשת השבוע — אינו יכול לזכור מתי היו לו רגעים ערבים כל כך ("אזוינע געשמאקע פינף-צען אָדער פופצן מינוט") מאז והלאה!...

"תמונות" כאלו מוצאים גם אצל יהודים שאינם שייכים אפילו לשלשה ימים-טובים בשנה: ב' ימי ראש-השנה ויום-הכיפורים!... אבל כאשר מזכירים לו אודות תמונתו של אבי זקנו שתולה בחדר משכבו וכיו"ב, אזי מתגאה בכך שזהו הפאר והיופי של המשפחה... וכשנזכר בזה עתה, מתמלא לבו רגש של חמימות ("עס ווערט אים וואַרעמער אויפן האַרצן").

ואז, באים אליו בטענה: כיון שידוע לך שהנך קדוש ומובדל, ובך השקיע אבי זקנך את כל ה"עשירות" שלו, כמ"ש⁴² "עטרת זקנים בני בנים" (נכדים ונינים) — כיצד יכול אתה להשתוות לאדם שהוא עני מבטן ומלידה ומהריון, שאין לו מושג כלל מהי "עשירות"?!...

ואין זו עשירות על הנייר, אלא עשירות כזו, שגם לאחר ארבעים שנה באמריקא, וללא כל קשר לכאורה עם כל העבר, הנה הזכרון מגיל חמש, כששמע מהסבא או הסבתא סיפור מ"עין יעקב" או מפרשת השבוע, הרי זה מחמם את לבו!

וכי יכול אתה להשתוות עם אדם שאבי זקנו ישב על פרשת דרכים וליסטם את הבריות?!... ובכל אופן — גם אם הי' מהסוג היותר טוב — לא ידע מכל הענינים שאותם ספגת אתה מגיל שלש, ארבע וחמש שנים!

וזהו שאומרים לו, שההנהגה להיות פרוש ומובדל מן העולם יכולה להיות בשתי דרכים, אבל אצל יהודי הסדר הוא באופן ד"קדוש יהי":

הסיבה לפרישות מן הטומאה, שלא יהי' שיכור, ושלא ירדוף אחר היופי של העולם תמורת וויתור על גזע צור מחצבתו, היא — לא בגלל החשש שאם לא יתנהג באופן של נזירות אזי יתדרדר למטה; אין להתירא ממצב כזה, אלא אדרבה — בגלל ש"כל ישראל בני מזכים

(42) משלי יז, ו. וראה אבות פ"ו מ"ח.

הם"⁴³; כאשר ישאלו אותו אודות סבו (ועד"ז בנוגע לסבתו), הנה מבלי הבט על מעמדו ומצבו, יספר שבישבו בשולחן-השבת הי' סבו כמו מלך! ולהעיר, שגם הנזירות שלו היא באופן של מלכות — שאין עליו מרות ואימת בשר ודם, כדברי ר' יוסי במשנה בסוף נזיר: "והלא אין מורה אלא של בשר ודם", היינו, שמ"ש בשמואל"⁴⁴ ונתתיו לה' כל ימי חייו ומורה לא יעלה על ראשו", "משמעו... שעול מלכות שמים יהי' עליו, ולא עול מורה בשר ודם"⁴⁵. וגם לדעת ר' נהוראי שאמר לר' יוסי "והלא כבר נאמר ויאמר שמואל איך אלך ושמע שאול והרגני, שכבר הי' עליו מורה בשר ודם" — הרי "אלו ואלו דברי אלקים חיים"⁴⁶, והתיווך הוא, שהמורא מפני שאול הי' בגלל היותו "משיח ה'"⁴⁷, שנמשח בשמן המשחה כו', כך, שלאמיתו של דבר אין זה בגדר "מורה בשר ודם".

ועד"ז בנוגע לכל אחד מישראל: מה יש לו להתיירא מבשר ודם, בה בשעה שמאחוריו עומדים שלושים דורות של יהודים שכאו"א מהם הי' מלך בענינו, וכפי שהוא בעצמו מרגיש זאת גם עתה!

ולכן, כאשר מעניקים לו את כל העשירות, ואילו הוא משאיר את כל העשירות תלוי' על הקיר... ללא שייכות אליו, וכשיוצא לרחוב רוצה להתערב עם כל אלו שאין להם שייכות כלל לעשירות זו — הרי זה פלא הכי גדול!

וכאשר הגישה היא באופן כזה, אזי חוסכים את כל אריכות השקו"ט; צריכים רק לפעול עליו שתהי' לו סבלנות ורגעים ספורים להזכיר לעצמו באיזו הערצה מתייחס הוא בעצמו כלפי הורי זקניו!...

ח. וכל זה נוגע גם לענין החינוך, שיכול להיות בשני דרכים — כפי ש"האב מדיר את בנו בנזיר", או כמו הנזירות של שמואל ושמשון שהיתה מצד פעולת והנהגת האם (כנ"ל ס"ה):

יש דרך ש"האב מדיר את בנו" — מתוך חזק ותוקף, והיינו, לבוא לילד ולומר לו: עליך להתנהג באופן כזה מפני שכך היא ההלכה, "הלכה למשה מסיני", כך, שאין מקום שתשאל קושיא או רמינהו, ואינני צריך ליתן לך טעם והסברה;

אבל יש גם דרך נוספת — כפי שנוהגת האם — לספר סיפור, כמו חנה שסיפרה לשמואל סיפור שלם, שהיו כמה שנים שלא היו לה

46) עירובין יג, ב. וש"נ.

47) שם כד, ז"א. ועוד.

43) שבת סז, א. וש"נ.

44) שמואל-א, א, יא.

45) פ"י התיוו"ט.

ילדים, "וכעסתה צרתה גם כעס וגו'"⁴⁸, עד שהבטיחה לה 'אם . . נתתה לאמתך זרע אנשים ונתתיו לה' כל ימי חייו"⁴⁴, ורק בגלל זה נמצא הוא בעולם. ובדרך זו הרי היא פועלת שהמשך הנהגתו הרצוי של שמואל תהי' מדעת עצמו, ולא באופן של "גזירה" מצד ההלכה.

וזהו כללות החילוק בין שני דרכי החינוך — באופן של "מוסר אביך"⁴⁹, או באופן של "תורת אמך"⁴⁹ (ובאמת יש בזה חילוקי זמנים; לפעמים צריכים "מוסר אביך", ולפעמים צריכים "תורת אמך"): הנהגת "אביך" היא באופן של "מוסר", לומר בתוקף שכך היא ההלכה בתוקף; ואילו הנהגת "אמך" היא באופן של "תורה" ("תורת אמך") — ש"היא חכמתכם ובינתכם לעיני העמים"⁵⁰, כך שאפילו אינו-יהודי יכול להבין זאת, שמאז שבנ"י נעשו לעם, ופעלו שתהי' ההנהגה באופן ש"נפלינו אני ועמך מכל העם אשר על פני האדמה", היתה הנהגתם מתוך נזירות ופרישות באופן ד"קדוש יהי'", וטעם הדבר — "כי קדוש אני"⁵¹, ו"אני ה' אלקיכם"⁵¹.

ט. וענין נוסף שיש ללמוד מהנזירות של שמשון ושמואל:

בשמשון כתיב⁵² "כי נזיר אלקים יהי' הנער גו' והוא יחל להושיע את ישראל מיד פלשתים". ועד"ז מצינו בנוגע לשמואל, שהי' נזיר עולם — שכל ימיו הי' מסור ונתון להושיע את ישראל, עי"ז ש"וישפוט . . את ישראל גו"⁵³.

ויש לומר בביאור קשר הענינים:

יכול מישוהו לחשוב, שכיון שהיו לו סבא וסבתא נעלים כ"כ, והוא ממשיך את המסורת שלהם בביתו בנוגע לילדיו — הרי הוא קדוש ומובדל לא רק מאינם-יהודים ("ונפלינו אני ועמך גו'"), אלא גם מבנ"י, ומי ידמה לו ומי ישוה לו בין בנ"י עצמם.

ועז"נ "כי נזיר אלקים יהי' הנער גו' והוא יחל להושיע את ישראל מיד פלשתים": מהי ההוכחה שהוא "נזיר אלקים" — שנזירותו היא לא מצד רצון עצמו ("ער וויל זיך אליין עפעס טאָן"), אלא מפני ציווי הקב"ה — כאשר רואים שמתחיל לנצל את גבורתו להציל את בנ"י מיד פלשתים!

וזהו כללות ההוראה ממצות נזיר — כמובן מהמבואר בפרטיות

(51) שמיני יא, מד.

(52) ס' שופטים יג, ה.

(53) שמואל-א ז, טו.

(48) שם א, ו.

(49) משלי א, ח.

(50) ואתחנן ד, ו.

בזהר פ' נשא⁵⁴, ובדרושי חסידות המבארים ענין זה (בלקו"ת⁵⁵ ובכ"מ) — שהענין ד"קדוש יהי" הוא למעלה מכל סדר ההשתלשלות (שמשם אי אפשר להמשיך אלא ע"י צמצום), ומשם נמשך עד למטה מטה, ובאופן שע"ז באה תשועה לישראל מכל צריהם, והיינו, שמבלי הבט על העובדה שמקודם לכן הי' מעמד ומצב ש"ויתנם ה' ביד פלשתים" (כמ"ש בספר שופטים⁵⁶), הנה מיד לאח"ז נולד שמשון, "ותחל רוח ה' לפעמו גו"⁵⁷, והוא מושיע את בני משעבודם של פלשתים, ובאים לידי חירות אמיתית — כמ"ש במ"ת "אשר הוצאתיך מארץ מצרים מבית עבדים"⁵⁸, להיות עבדים לה', "ולא עבדים לעבדים"⁵⁹, "אינן לך בן חורין אלא מי שעוסק בתלמוד תורה"⁶⁰.

* * *

י. בין הסיפורים שסיפר רבינו, בעל השמחה והגאולה, אודות ההנהגה בעת המאסר, ישנו הסיפור אודות התחלת המאסר, כשהוליכו אותו אל המאסר, שאע"פ שידע אודות הסכנה שבדבר, סכנת חיים ממש, ולא רק סכנה פרטית, אלא סכנה גם עבור כל מוסדות התורה והיהדות שבאותה המדינה, שבדרך הטבע היתה הנהלתם תלוי בו, אעפ"כ, בא לידי החלטה גמורה, שהידיעה אודות גודל הסכנה לא תשפיע מאומה על הנהגתו, וגם בהיותו שם יעמוד בחוזק ובתוקף בהנהגתו ביחס לכולם, לא רק הפקידים הקטנים, אלא גם אלו שניהלו את החקירה והדרישה, אשר, ע"פ כתבם ומצב רוחם בעת הכתיבה יכול להיות תלוי הפס"ד ותוצאותיו, ואכן התנהג באופן כזה, כפי שנרשם בארוכה וגם נדפס בלקוטי דיבורים⁶¹ שנעתקו מהכתב של בעל השמחה והגאולה בעצמו.

וככל ההנהגות של נשיאי ישראל, ובפרט כאשר מדובר אודות הנהגה שתוצאותיה יכולים להשפיע לא רק על חיים פרטיים, אלא גם על חיים של איש כללי וגם על העסקנות הכללית התלוי בו, שזוהי אחריות גדולה יותר מאשר הציווי "ונשמרתם מאד לנפשותיכם"⁶² שעל היחיד — הרי זה בודאי מיוסד על הוראה ולימוד (ברמז או בפירוש) בהנהגת ועניני התורה.

(54) ח"ג קכו, ב ואילך.
 (55) אמור לא, ד ואילך. שה"ש לו, ד.
 (56) שם, א.
 (57) שם, כה.
 (58) יתרו כ, ב. ואתחנן ה, ו.
 (59) קידושין כב, ב. וש"נ.
 (60) אבות פ"ו מ"ב.
 (61) ח"ד תרכו, א. ולאח"ז בסה"ש תרפ"ז ע' 194. וראה גם שיחת י"ב תמוז דאשתקד ס"ו (ת"מ ח"מ ס"ע 200). וש"נ.
 (62) ואתחנן ד, טו. וראה ברכות לב, סע"ב ובחדא"ג מהרש"א שם.

יש לומר בדרך אפשר, שהיסוד לזה הוא בשייכות להמסופר בסיום הפרשה בתורה שקראנו ביום הש"ק שעבר, ש"מיני' מתברכין כולהו יומין"⁶³, כל ימי השבוע, ברכה בגשמיות, ובמילא גם ברכה ברוחניות, והרי הברכה לישראל נמשכת ע"י התורה.

יא. בסוף הפרשה, בנוגע למלחמת עוג ("ויצא עוג מלך הבשן לקראתם .. למלחמה"⁶⁴) נאמר⁶⁵: "ויאמר ה' אל משה אל תירא אותו כי בידך נתתי אותו ואת כל עמו וגו'".

ועל זה שואלת הגמרא במסכת נדה⁶⁶: "מכדי, סיחון ועוג אחי הוו .. בני אחי' בר שמחזאי הוו, מאי שנא מעוג דקמסתפי, ומאי שנא מסיחון דלא קמסתפי" ("דאילו בסיחון שיצא לקראת ישראל, ולא אמר לו השם אל תירא אותו, ואלו גבי עוג .. הוצרך לומר אל תירא אותו"⁶⁷), והגמרא מבארת, ש"מתשובתו של אותו צדיק אתה יודע מה הי' בלבו, אמר, שמא תעמוד לו זכות של אברהם אבינו, שנאמר⁶⁸ ויבא הפליט ויגד לאברם העברי .. זה עוג שפלט מדור המבול". ועד"ז בפירוש רש"י⁶⁵, "שהי' משה ירא להלחם שמא תעמוד לו זכותו של אברהם, שנאמר ויבא הפליט, הוא עוג כו'" (כמשנ"ת בארוכה ביום הש"ק⁶⁹).

כלומר: משה לא התיירא מגבורתו הגשמית של עוג (שהרי עוג וסיחון היו אחים, גם בגבורה, ואילו את סיחון כבשו ללא קשיים), אלא הי' ירא מהזכות הרוחנית שלו, "שמא תעמוד לו זכות של אברהם אבינו", והיינו, שפעולת עוג שהציל את לוט ובני ביתו מארבעת המלכים חשובה כמו הצלת אברהם*, כי, לוט הוא משפחתו וקרובו שמחשיבו אברהם כעצמו, שזהו פשוטם דקראי מה שהגיד לאברהם ופעל בהגדתו — "וישמע אברם כי נשבה אחיו וגו'"⁷⁰, שסיכן אברהם את עצמו על זה.

יב. ובענין זה יש דיוק בגמרא — הוספת תיבה שלכאורה לא

(* ולהעיר מהשינוי בפירוש רש"י דברים ג, ב: "מתיירא הי' משה שלא תעמוד לו זכות ששימש לאברהם כו'", שרק שימש. ודו"ק.)

63) זח"ב סג, ב. פח, א.	68) לך לך יד, יג.
64) חוקת כא, לג.	69) שיחת ש"פ חוקת בסופה (לעיל ע' 55)
65) שם, לד.	ואילך). וש"נ.
66) סא, סע"א.	70) שם, יד.
67) פ"י הרא"ם כאן.	

נוגעת לענין, אלא, שכל תיבה בתורה היא חלק מהתורה, מלשון הוראה⁷¹, כך, שגם בזה יש הוראה ולימוד:

לשון הגמרא הוא: "מתשובתו של אותו צדיק אתה יודע מה הי' בלבו". ולכאורה: כיון שמשה הי' ירא מהזכות של עוג — שזהו ענין עיקרי שנוגע לכללות היציאה של בני"י להלחם עם עוג — הי' לו לספר זאת לבני"י ולומר להם שעוג אינו כמו סיחון, ואולי אי אפשר להלחם עמו כו', ואיך הי' יכול לנצור זאת בלבו?!

אך הענין הוא:

כיון שמשה נשלח להיות נשיא בישראל (וכמ"ש⁷² "ויהי בישורון מלך", שלדעת כמה מחז"ל⁷³ קאי על משה שהי' המלך הראשון בישראל) — ידע, שאם הי' ניכר עליו ענין של מורא (אפילו לא בדיבורו, אלא בפניו בלבד), הרי זה עלול להחליש ח"ו את כל בני"י בעניניהם, וליתן תוקף לצד המנגד.

ולכן, אף שהי' מקום בשכלו, שכל דקדושה, שיש לעוג זכות של הצלת לוט, אברהם (ושרה) — נזהר לנצור זאת בלבו, ובלבד שלא יהי' ניכר מלבו והלאה, כדי שלא להחליש את ישראל, שמזה גופא יוכל לבוא נצחוננו של עוג — אם הי' ניכר ענין של יראה בפניו, ועאכ"כ באמירה בדיבור, שאז ישפיע הדבר על אופן הנהלת המלחמה של בני"י, ואופן הנהלת המלחמה של עוג, כשיראה את "האישי הירא ורך הלבב"⁷⁴ (כפי שניכר הדבר בכך ש"מים שותתין על ברכיו", כדברי הגמרא במסכת סוטה⁷⁵).

וזוהי הדגשת הגמרא "מה הי' בלבו" — שאפילו כאשר הי' ירא להלחם שמא תעמוד לו זכותו של אברהם (יראה שיש לה מקום בתורה), הי' זה רק בלבו, שכן, לאידך גיסא, הרי לא ידע בבירור, ורק חשש שמא תעמוד לו זכותו של אברהם, ולכן הי' יכול לשלוט בעצמו (ואף על הספק), שרק בלבו כו'.

וכיון ש"האדם יראה לעינים והי' יראה ללבב"⁷⁶ — הנה רק הקב"ה ראה "מה הי' בלבו", ולכן אמר לו "אל תירא אותו וגו'".

יג. וזוהי הוראה לכל נשיא בימיו:

71) ראה רד"ק לתהלים יט, ח. גו"א ר"פ בלקו"ש ח"י"ח ע' 35 הערה 8).
 בראשית. זח"ג נג, ב. (74) פ' שופטים כ, ח.
 72) ברכה לג, ה. (75) מד, ב.
 73) הובאו ברמב"ן עה"פ (וראה בהנסמן 76) שמואל-א טז, ז.

אפילו בשעה שרואה שישנם קשיים, ובעצמו אינו מבין כיצד יעמדו בהם, הנה בידעו שאותו הועידה ההשגחה העליונה להיות נשיא ומנהיג, הרי הוא נוצר זאת בלבד, באופן שלא יצא חוץ מלבו, ולא זו בלבד שאסור שתהי' לזה השפעה בהנהגתו במעשה או בדיבור, אלא אפילו בפניו לא צריך להיות ניכר דבר.

ובאופן כזה היתה הנהגת הנשיא, בעל השמחה והגאולה:

המאסר הי' באותו לילה שבו היתה שעת חירום ביותר, בגלל שהרגו אז את השגריר הרוסי בפולין, ולכן החליטו שצריך להרוג כו"כ מאלו שנמצאים במדינתו⁷⁷.

ואעפ"כ, היתה כניסתו הראשונה למאסר מתוך החלטה שהנהגתו תהי' בהרחבה (לא רק לאחרי שיצא מהמאסר...), בידעו בלבו המצב בעולם, ושאינן להתגרות ברשע כשהשעה משחקת ל⁷⁸ — כיון שהולכים עמו (כלשונו במכתבו¹⁶) "כל מחבבי תורתנו הק', שומרי מצוה, וגם את אשר בשם ישראל יכונה" (שלבד ער להקב"ה ולתורתו⁷⁹), ולכן, אסור שיהי' ניכר ענין של מורא, לא רק במעשה או בדיבור, אלא אפילו במראה פניו.

ואכן הנהגה זו הצליחה, והביאה לידי כך שראו כל עמי הארץ כי הפלה ה' לעשות עמנו, שגם הם הוצרכו להודות כו', ולשחרר אותו שיוכל לנסוע ולחזור למקומו במצב של חירות.

יד. וענין זה מהוה הוראה לכל אחד מישראל — כמדובר כמ"פ⁸⁰ וסיפור של נשיא בישראל אינו סתם סיפור יפה, חומר למחשבה שנשאר במחשבה בלבד, אלא זהו ענין שעושה בתור נשיא ומנהיג ישראל, כדי להורות לכל אחד מישראל:

כל אחד מישראל הוא "נשיא" בענינו — בכיתו, ביחס לילדיו, או בעסקיו, ולכל לראש — הרי הוא נשיא על רמ"ח אבריו ושס"ה גידיו, כולל גם חלל השמאלי שבלב שבו הוא משכן היצה"ר.

וכאשר מתחיל להתבונן במעמדו ומצבו, אשר, מיום אתמול לא קיבץ מאומה, לא זכיות, לא תורה ולא מצוות, וכל מה שיש לו, אינו בערך למלחמה שצריך לנהל היום עם העולם כדי שלא להכשל בענינים, שהעולם מושך אותו אליהם,

77) ראה ספר התולדות אדמו"ר מוהרי"צ ח"ג ריש ע' 194. אג"ק חל"ב ע' נח. 78) ראה ברכות ז, ב. וש"נ.

79) ראה שהש"ר פ"ה, ב (א). 80) ראה גם תו"מ חמ"ג ע' 243. וש"נ.

— ההתחלה היא אמנם מענין שהוא בבחי' "חבלי השוא" (חבלים דקים)⁸¹, דבר קל וקטן, תאווה קלה בעניני היתר, אבל, מזה נמשך ובא אח"כ למעמד ומצב ד"כעבות העגלה חטאה"⁸¹, חבלים עבים שקושרים אותו באופן שלא יוכל לזוז ימין ושמאל. וכדי שלא ליפול ל"כעבות העגלה חטאה", צריכים להזהר מ"חבלי השוא", שלא לסטות מלכתחילה אפילו כחוט השערה.

וכמדובר כמ"פ⁸² משל לדבר — שכאשר מוצאים אדם תועה בעומק היער, הרי בודאי לא הגיע לכאן בקפיצה ישירה מביתו או מדרך המלך; מציאות כזו לא יכולה להיות; אלא, כאשר נוטים מדרך המלך ("הייווי") כחוט השערה, ואח"כ מוסיפים עוד חוט השערה לכיוון ההפכי, הנה בסופו של דבר מוצא האדם את עצמו ביער עבות, בין חיות רעות... — הרי הוא חושש ומתיירא: כיצד יוכל היום לנהל את המלחמה נגד הקשיים שנערמים בדרכו, ולמלא את השליחות של הקב"ה להתנהג כרצון התורה, ולהאיר את העולם בקדושה ורוחניות, טוב וצדק.

ובכן: כל החשבונות שיש לו — אסור שיתגלו מחוץ ללבו! מה שיש בלבו — לא צריך להיות ניכר במעשיו ודיבוריו; עליו להתנהג כמו שכל הענינים הם לטובתו, ובאופן כזה צריך לדבר, וגם לחשוב, עד שיהי' ניכר הדבר כשמביטים על פניו, כי, כאשר מביטים על פניו ורואים שרצונו לעשות דבר טוב, אבל הוא רועד וחושש אם יוכל לבצע זאת אם לאו, הרי זה גופא מיקל את הנצחון של צד השמאל, ומקשה על הנצחון של צד הקדושה.

והוראה זו, שכל החשבונות כו' אינם צריכים לצאת חוץ מלבו, צריכים ללמוד כל בניי — "עמך כולם צדיקים"⁸³ — מהנהגתו של "אותו צדיק":

למרות היותו אסור ב"שפאלערקע", ואינו רואה נתינת מקום בדרך הטבע שיוכל לצאת משם, ובדרך הטבע תלוי קיומו במצב רוחם של כל אחד מהאנשים שמסביבו שבידם הוא הכח והשלטון — הרי בידעו שאינו נמצא שם לבדו, אלא ביחד עם הקב"ה [כפי שאמר אז רבינו נשיאנו⁸⁴ בנוגע למקום שבו נמצא, שזהו מקום ש"לה' הארץ ומלואה"⁸⁵ ו"מלא כל

(81) ישעיי' ה, יח (ובמצו"ד).

(82) ראה תו"מ חל"ב ע' 144. וש"נ.

(83) ישעיי' ס, כא. וראה סנהדרין ר"פ חלק.

(84) ראה שיחת י"ב תמוז תשח"י סמ"ד

(תו"מ חכ"ג ע' 171). וש"נ.

(85) תהלים כד, א.

הארץ כבודו"⁸⁶], אזי הנהגתו היא מתוך תוקף כו', והנהגה זו, לא זו בלבד שאינה מכבידה על המלחמה, אלא אדרבה: על ידה — "כדונג נמסו"⁸⁷. ועוד זאת, שהנהגה זו משפיעה גם עליו בעצמו — שגם אם הי' ראו בלבו, הנה כיון שהי' זה רק בלבו, ואילו במעשה, בדיבור ובמחשבה ובצורת הפנים הי' כמנצח, אזי מבטיח לו הקב"ה שתסור היראה גם מלבו — "אל תירא אותו".

טו. וזוהי גם הנקודה שאודותה דיבר בעל השמחה כמ"פ, שכאשר יוצאים למלא שליחותו של הקב"ה בענין של תומ"צ — שזהו תוכן כל חיי ימי ישראל, שהם "שלוחי דרחמנא"⁸⁸, שליח של הקב"ה בעולם כדי לעשותו טוב ויפה נעלה ומזוכך ומקודש יותר מאשר ברגע שלפנ"ז — אין להעלות על הדעת את המחשבה שמא לא יצליחו ח"ו, ועאכ"כ שאסור להניח שמחשבה כזו תפעל על אופן ההליכה למילוי השליחות. וכידוע הדוגמא שהביא רבינו נשיאנו לענין זה, שרואים בהנהגת העולם שכאשר אנשי צבא יוצאים לחזית, הנה כבר בעת הליכתם אל החזית, עוד קודם התחלת הקרב, קודם שהתחילה המלחמה, מנגנים כבר "מַאֲרֵשׁ" (שיר לכת) של נצחון⁸⁹.

וטעם הדבר — לפי שהנהגה זו נכללת בתכסיסי המלחמה: כשם שבשביל הנצחון יש צורך בכלי זיין, רובה, תותח ("רייפל, קאנאָן") וכיו"ב, כמו"כ יש צורך בהחלטה ומצב רוח של נצחון ודאי ללא כל ספק, שעיי"ז נעשה הנצחון במהירות ובקלות יותר.

וזהו ההוראה שלמדים מסיוס הפרשה, שבאה לידי פועל באופן הנהגת רבינו נשיאנו, בתור לימוד והוראה לכל אחד ואחד (כלשונו במכתבו: "כל אשר בשם ישראל יכונה") — שאם רק מתנהגים כמו שיודעים בוודאות, במאה אחוז, שימלאו את שליחותו של הקב"ה, ומדברים בכל התוקף והוודאות, ועד שגם במראה פניו ניכר שהולך כאן זה שכבר ניצח במלחמה, אזי ישנה ברכתו של הקב"ה: "אל תירא אותו", שגם מתוך פנימיות הלב תיעלם היראה, וילך בשמחה ובטוב לבב למלא את שליחותו של הקב"ה, לעשות צדקה וחסד.

* * *

(88) יומא יט, סע"א. וש"נ.

(89) ראה סה"ש תש"ט ס"ע 323 ואילך.

וש"נ.

(86) ישעיי' ו, ג.

(87) תהלים צז, ה. וראה תניא פי"ט (כה),

סע"א).

טז. ישנו המאמר שאמר בעל הגאולה והשמחה ביי"ב תמוז תרפ"ז, שמתחיל בפסוק⁹⁰ "הוי' לי בעוזרי" (שפירושו, שדוד ביקש — בשם כל ישראל — שהקב"ה יהי' בין אלו שעוזרים לו), ומתחיל במאמר (כפי שכבר נכתב ונדפס⁹¹), ש"לשון הפסוק אין לו הבנה כלל לכאורה":
מהו הפירוש שישנם "עוזרי", עוזרים רבים, ובקשת דוד היא שבין כל העוזרים יהי' גם הקב"ה!?

והגע עצמך: לאחר כל אריכות דבריו של דוד במזמורי תהלים, כמו "ה' רועי"⁹², עד למזמורי הלל, שגם בהם אומר "ה' לי לא אירא"⁹³ — אומר דוד שישנם כו"כ שעוזרים לו, ובקשתו היא שגם הקב"ה יהי' בין אלו שעוזרים לו!?

יז. ומבאר במאמר בארוכה ענין זה, ונקודת הדברים היא — ש"עוזרי" קאי על המעשים טובים שהאדם עושה, ובלשון הקבלה: הניצוצות המתבררים, ובפשטות — שהמעשים הטובים שעשה היום בבוקר, אתמול וביום שלפנ"ז, הנה הם עצמם עוזרים לו שיוכל להמשיך לילך בדרך שבה צריך יהודי ללכת, ולהמשיך לעשות דברים אלו, ודוקא באופן ד"מעלין בקודש"⁹⁴, במדה גדולה עמוקה ונעלית יותר.

וכפי שרואים בפועל, שכאשר האדם מתרגל בהנהגה מסויימת איזו שתהי', ועאכו"כ כשמדובר אודות הנהגה טובה — ולדוגמא: ליתן לצדקה מהממון שהתייגע עליו, או שבקומו בבוקר, הנה במקום לרוץ מיד לעסקיו להנהיג אותם, יעמוד להתפלל, ולאחרי התפלה יאמר קאפיטל תהלים, ואח"כ גם ילמד הלכה (כהפס"ד בשו"ע⁹⁵: "מבית הכנסת לבית המדרש"), ובינתיים ישכח אודות העסק ובעיותיו, כאילו אין בעולמו אלא לקיים מ"ש בשו"ע — הרי גם אם בתחילה הי' קשה לו לפעול על עצמו הנהגה זו, הנה כל יום שמתנהג באופן כזה, עוזר לו בנוגע למחרת ומחרתיים, שבהם לא תהי' לו מלחמה קשה כ"כ כמו בימים שלפנ"ז. ובפרט כאשר הנהגה זו נקבעת אצלו באופן שחל על זה גדר הלכתי של "חזקה", שאז נעשה תוקף אחר לגמרי בהנהגה זו.

ובאותיות פשוטות: כאשר אדם מתרגל במשך זמן להנהגה כזו, שבכל הזדמנות שיש אסיפה עבור ענין טוב, ענין של דת, הנה הוא

93) שם קיח, ו.

94) ברכות כח, א. וש"נ.

95) אדה"ז או"ח רסקנ"ה. וש"נ.

90) תהלים קיח, ז.

91) סה"מ קונטרסים ח"א קעט, א ואילך.

ולאח"ז בסה"מ תרפ"ז ע' רא ואילך.

92) שם כג, א.

מהראשונים להשתתף בזה, וכאשר צריכים "מתנדב" כדי ליישם ענין של צדק, ענין של יהדות, הנה הוא מאלו שעומדים בשורה הראשונה, והיינו, שלא זו בלבד שאינו מתיירא ואינו מתבייש, אלא הוא מאלו שבוחרים לעמוד בראש ולפעול השליחות — אזי נעשה לו קל יותר להמשיך בהנהגה זו; ולא עוד אלא שאפילו הסביבה דוחפת אותו ותובעת ממנו, שכיון שזה כבר משך זמן שמתנהג באופן כזה, הרי זה בודאי דבר פשוט וצודק שצריך להמשיך כן היום, מחר ומחרתיים, ולהראות דוגמא לאחרים. וזהו הענין ד"עוזרי":

דוד המלך הי' אמנם סבור שלא יצא ידי חובתו במעשים טובים שצריך לעשות, אבל הוא ידע שישנם המעשים הטובים שעשה; ועל זה אמר שמעשים טובים אלו הם "עוזרי", היינו, שכל מעשה טוב שעשה, ועי"ז הציל ניצוץ קדושה, בירר והעלה אותו — הרי זה עוזר לו ומחזק אותו שיוכל להמשיך להתנהג בדרך זו.

יח. אבל בקשתו היתה — שיהי' זה באופן ש"ה' לי בעוזרי":

כאשר אדם עושה מעשים טובים — הנה בזה גופא יכול להתגבב ("אריינכאפן זיך") היצה"ר, שכן, להיותו "אומן" (כלשון הגמרא⁶⁶), הרי הוא מנוסה ויודע כיצד ליישם את עניניו — לקלקל ליהודי ולא להניח לו לעשות מה שצריך, ולכן מתגבב היצה"ר בהענין ד"עוזרי", במעשים הטובים שעושה יהודי, ומערב בהם ענין שאינו לשם שמים — פני' שלא לשמה, והיינו, שמערב בזה ענין שאינו שייך לאלקות ("ה' לי בעוזרי"), אלא ענין של בני אדם, ולדוגמא: ענין של כבוד, ענין של לחץ, כדי לקבל אשראי ("קרעדיט") בבנק, וכיו"ב.

וזהו הבקשה שיהי' "ה' לי בעוזרי", היינו, שבפנימיות של המעשים טובים ("בעוזרי") יהי' אלקות ("ה'"), היינו, שהסיבה לעשיית המעשים טובים היא בגלל שזהו רצונו של הקב"ה.

נתינת הצדקה — היא בגלל שזהו רצונו של הקב"ה. אלא מאי, הוא מקבל כבוד בשביל זה — הנה קבלת הכבוד היא כדי שאשתו תסכים שמחר יתן לצדקה סכום גדול יותר, כיון שמהכבוד נהנית גם היא...

ועד"ז כשמקבל אשראי בבנק — שזהו בכדי שהשותף שלו בעסקים ימריץ אותו למחרת להגדיל את הסכום ע"י הוספת מספר "0"

(בסופו, לא בתחילתו...), כיון שעיי"ז יוכל לקבל מהבנק "אשראי" גדול יותר, כך, שזהו לתועלת המסחר!...

אבל, כל זה אינו אלא בנוגע לשותף שהוא אינו-יהודי, או כשצריך לפעול על ה"א-ל זר אשר בקרבך", זה היצה"ר⁹⁶, שאז מתערב בזה ענין דשלא לשמה;

אבל מה שהוא עושה בנוגע לעצמו — הנה אצלו הרי זה לשמה בטהרתו, כדי לקיים את רצונו של הקב"ה, שלכן נתן לו הקב"ה נשמה, "חלק אלקה ממעל ממש"⁹⁷, והורידה לגוף, כאן באמריקא, כדי לעשות כאן⁹⁸ "ארץ אשר גו' עיני ה' אלקיך בה מרשית השנה ועד אחרית שנה"⁹⁹. ובאופן כזה יכול למלא את שליחותו — כיון שיש לו הרבה עוזרים ("עוזרי"), ובאופן ש"ה' לי בעוזרי", שכל דבר טוב, במעשה או בדיבור, הרי עשייתו היא בגלל שזהו רצונו של הקב"ה.

יט. ואז יקויים גם המשך הכתוב⁹⁰ — "ואני אראה בשונאי":
 "שונאי" — הם כל אלו שלא הניחוהו להתנהג כפי שיהודי צריך להתנהג.

ועז"נ "ואני אראה בשונאי" — שיראה בנקמתם, והנקמה של יהודי היא — שפלוני שהי' שונא, יברך אותו, ובלשון חז"ל¹⁰⁰: "עונה אמן בעל כרחו", ויודה, שאכן עשה דבר טוב להתנהג כפי שיהודי צריך להתנהג — לא רק לא להתבייש, אלא אדרבה — באופן ש"ראו כל עמי הארץ כי שם ה' נקרא עליך"¹⁰¹, שעיי"ז יראו ממנו ("ויראו ממך") וכבדו אותו. וזהו הנצחון הכי גדול והנקמה הכי גדולה: כאשר מבטלים את השונא — הרי זה רק חצי דבר; בתחילה הי' שונא, ועכשיו בטלה מציאותו. אבל כאשר מהפכים את השונא לאוהב, היינו, שלמרות שבתחילה הי' שונא, מסתכלים עתה ורואים שהתחיל להיות אוהב ומסייע כו' — הרי זו הנקמה הכי גדולה בהשונא.

וכפי שראו בפועל בנוגע לבעל הגאולה¹⁰² — שאותם אנשים שאסרו אותו, הושיבוהו במאסר, ועד שגזרו עליו גזר דין מות, הנה הם עצמם שחררו אותו, וציוו שיסע לחירות, ויקח עמו "כלי כסף וכלי זהב

97) תניא רפ"ב. 100) שבת קיט, ב.
 98) ראה אנ"ק אדמו"ר מהוריי"צ ח"א ע' 101) תבוא כח, יו"ד.
 תפה. 102) ראה גם לקו"ש ח"י"ח ע' 306. וש"נ.
 99) עקב יא, יב.

ושמלות¹⁰³, כל הענינים השייכים אליו, ועשו זאת באותו תוקף שבו הושיבוהו תחילה במאסר!

ועד"ז במלחמתו של כאו"א מישראל בנוגע לנשמתו שנמצאת ב"מאסר" של הגוף ונפש הבהמית:

מצד הגוף ונה"ב — ללא עבודה ויגיעה — הרי זה כמ"ש בקהלת¹⁰⁴ ש"רוח הבהמה היורדת היא למטה", היינו, שנמשך לענינים תחתונים.

וכידוע תורת הבעש"ט¹⁰⁵ על הפסוק¹⁰⁶ "כי תראה חמור שונאך", שכאשר תעיין בחומר הגוף ("חמור"), תראה שהוא "שונאך", ששונא להיות נמשך השמימה, אלא רצונו להיות למטה דוקא.

והנקמה הכי גדולה שיכולים להינקם ממנו היא — כאשר "עזוב תעזוב עמו"¹⁰⁶, שעובדים את ה' יחד עמו, "בכל לבבך בשני יצריך"¹⁰⁷, היינו, שהן הנשמה והן הגוף (יחד עם כל הנכסים) הולכים בדרך התורה והמצוה וממלאים את שליחותו של הקב"ה, ועד שכולם מכריזים — ללא צורך בדיבור, "אין אומר ואין דברים"¹⁰⁸; כאשר מסתכלים על הבית ואופן ההנהגה שבו, רואים ש"אין עוד מלבדו"⁵, אך ורק אלקות, כפי שנמשך למטה בעוה"ז התחתון למטה מעשרה טפחים, בשמחה ובטוב לבב ובהרחבה.

* * *

כ. צוה לנגן ואמר מאמר ד"ה מי מנה עפר יעקב גו'¹⁰⁹.

* * *

103 (סד, א).
ולאחר זמן, השיב כ"ק אדמו"ר שליט"א על הערתו שלפי מסקנת הש"ס (מנחות ז, א) קומצין מכלי שע"ג קרקע, וזלה"ק: "ממנחות (ז, א ושם) מוכח דגם בקדשים (וקדושה) דבר הנמצא בתוך הכלי משתנה ע"י שהאדם האוחז הכלי מניחו ע"ג קרקע (אלא שיש ענינים בקדושה שאי"ז מעכב) — ועיין שבת ה, ב — ובמילא בעניני קדושה (ו) ברכה וכיו"ב שבין אדם לאדם (משא"כ בקמיצה וקידוש), פשיטא שאם רוצה שיהי' ונתן — אינו ב"טלי .. מע"ג קרקע" (גטין עח, א). והחילוק לקידושין (ח, ב) מובן".

103 לשון הכתוב — שמות ג, כב. בא יב, לה.
104 ג, כא.
105 ראה כתר שם טוב בהוספות סכ"א. וש"נ (נעתק ב"היום יום" כח שבט).
106 משפטים כג, ה.
107 ואתחנן ו, ה ובספרי ופרש"י עה"פ.
108 תהלים יט, ד.
109 בעת הניגון, הניח הרה"ג רא"א יאלעס את כוסו ע"ג השולחן כדי שכ"ק אדמו"ר שליט"א ימוזג לו משקה. והעיר לו כ"ק אדמו"ר שליט"א, שכהן, אין לו ליטול "מעל גבי קרקע" (וכן מצינו שלא היו שוליים למזרק, כדי שלא יניחנו ע"ג קרקע (פסחים

כא. נזכר לעיל¹¹⁰ שזה עתה נדפסו מחדש הלכות תלמוד תורה לרבינו הזקן.

הפעם הראשונה שנדפסו הלכות תלמוד תורה של רבינו הזקן בפני עצמן, היתה עוד לפני שנדפסו שאר ענינים מספריו, הן בנגלה והן בחסידות — בשנת תקנ"ד, אלא שהי' זה בעילום שם המחבר, וכפי שמספר רבינו נשיאנו בארוכה¹¹¹ כיצד הגיע חיבור זה לוילנא, וכיצד סייע הדבר למעט את ההתנגדות שהיתה אז כלפי החסידים, ובפרט בעיר שקלאָוו, שהיתה עיר מבצר של ההתנגדות — כאשר נודע לר' העניך, אביו של ר' פנחס רייזעס, שהמחבר של הלכות תלמוד תורה הוא המגיד מליאזנא.

ואח"כ חזרו ונדפסו הלכות תלמוד תורה כמ"פ, ועד שבשנת תקע"ד, כשהתחילו להדפיס את השו"ע של רבינו הזקן, החל מהלכות פסח, ובמשך הזמן גם שאר החלקים (כולל גם החלק שנדפס ב"ב-י"ג תמוז¹¹²), הנה מאז והלאה נדפסו גם הלכות תלמוד תורה יחד עם כל השו"ע.

ועכשיו חזרו ונדפסו הלכות תלמוד תורה בחוברת בפני עצמה, ככפעם הראשונה.

כב. והטעם הפשוט בזה — מצד המעלה המיוחדת שבהלכות תלמוד תורה, שיש בהם ב' הפירושים שמצינו בגמרא¹¹³ בפסוק¹¹⁴ "ודברת במ" — שהמשכו "בשבכתך וביתך ובלכתך בדרך ובשכבך ובקומך": (א) שבדברי תורה הכתוב מדבר, (ב) שפסוק זה קאי על קריאת שמע, שהו"ע המסירת נפש כו'.

ובהקדמה — שהלכות תלמוד תורה לרבינו הזקן חלוקות מהלכות תלמוד תורה כפי שהם בשו"ע של הבית-יוסף, ואפילו מהלכות תלמוד תורה כפי שהם ברמב"ם (שבכמה מקומות יש בו ענינים ששייכים לחלק הסוד שבתורה, כמעט בגלוי¹¹⁵), ועד שסגנונם שונה אפילו מהסגנון של רבינו הזקן עצמו בהלכות תלמוד תורה שבחלק או"ח סי' קנ"ה (וכן בהתחלת סימן שלאחריו) — הן בנוגע לטיב ועומק הביאור, והן בנוגע להביאור בכל ד' חלקי התורה: פשט רמז דרוש וסוד.

בהקדמת המו"ל להוצאת תשכ"ח (כרך ה'), ובהערה 7 שם. התוועדות תשר"מ ח"ג ריש ע' 1840.

(113) ברכות יג, ב. יומא יט, ב.

(114) ואתחנן ו, ז.

(115) ראה גם תו"מ חל"ט ע' 225. וש"נ.

(110) הערה 31. וראה גם מכתב ח' תמוז שנה זו (אג"ק חכ"ג ע' תכ).

(111) ראה גם תו"מ חל"ג ע' 298. וש"נ.

(112) הקדמת אדהאמ"צ לשו"ע אדה"ז

בסופה. וראה "מבוא" לס' קונטרס השלחן

(להרא"ח נאה) אות ד. וראה גם התאריך

ובנוגע לענייננו: בהלכות תלמוד תורה מדובר לכל לראש אודות לימוד התורה — כהפירוש ב"ודברת במ", שבדברי תורה הכתוב מדבר; ונוסף לזה, מדובר שם גם אודות עבודת התפלה (כולל גם ק"ש) — באיזה אופן היא נעלית יותר מתורה, ובאיזה אופן לימוד התורה הוא נעלה יותר מעבודת התפלה, כמבואר בארוכה בלשונו של רבינו הזקן בהלכות ת"ת¹¹⁶.

וזוהי המעלה בהדפסת הלכות תלמוד תורה בחוברת בפני עצמה — כדי שיהי' נקל ליטלן ולקחתן גם במקום כזה שנראה שקשה להביא את השו"ע כולו.

ובפרט שהתחלת הפצת המעיינות של רבינו הזקן (לאו דוקא בנוגע לתורת החסידות, שהתחילה לאחר פטרוברג¹¹⁷, אלא) כפשוטה היתה ע"י הלכות תלמוד תורה, שהגיעו ל"חוצה" מיד לאחר שנדפסו, ופעלו פעולתם, אף שעדיין לא ידעו שאלו הם ה"מעיינות" של רבינו הזקן.

ולכן, התקוה חזקה שלא יסתפקו בקניית הספר [כדרך העולם, שכאשר נדפס דבר חדש, ובפרט בתוספת מראה-מקומות וכיו"ב, אזי קונים אותו, אבל לאו דוקא שצריכים ללמדו; בשביל זה יש עוד זמן, ובלבד שהספר נמצא כבר ברשותו], אלא התכלית היא — שילמדו בו בריבוי כל כך עד שבקרב יצטרכו להדפיס הוצאה שני', כיון שההוצאה הראשונה בלתי מרוב לימוד, ולכן יש צורך להדפיס חוברות חדשות.

כג. וכרגיל בכל ענין חדש — נתעכב עתה על ענין מסויים בהתחלת הלכות תלמוד תורה, ובאופן ההנהגה שרגילים עתה — דוקא ע"פ נגלה, שזהו גם הפירוש ד"פוצו מעינותיך חוצה", שגם הנהגה שמצד עצמה שייכת ל"חוצה", תהי' קשורה עם המעיינות.

התחלת הלכות תלמוד תורה היא בסגנון שונה אפילו מהסגנון של רבינו הזקן בעצמו בהלכות תלמוד תורה שבחלק או"ח, ועאכ"כ שאין זה כמו בשו"ע הבית-יוסף, וגם לא כמו ברמב"ם, וז"ל¹¹⁸:

"אף על פי שהקטן פטור מכל המצוות, וגם אביו אינו חייב לחנכו במצוות מן התורה, אלא מדברי סופרים, אבל תלמוד תורה, מצות עשה מן התורה על האב ללמד את בנו הקטן תורה, אע"פ שהקטן אינו חייב

(116) ראה פ"ד ה"ה"ו.

(118) ראה גם לקו"ש ח"ד ריש ע' 236.

(117) ראה סה"ש תורת שלום ס"ע 112 ח"ט ע' 38 ואילך. חכ"א ע' 280 ואילך.

והתועדויות תשמ"ג ח"ב ע' 795 ואילך.

כו'. ומאימתי אביו חייב ללמדו, משיתחיל לדבר מלמדו תורה צוה לנו משה וגו', ופסוק ראשון מפרשת שמע ישראל וכו'".

כלומר: התחלת הלכות תלמוד תורה היא (לא שיש מצות עשה ללמוד תורה, אלא) בהתאם לסדר בהנהגת האדם, שלאחרי שנולד הרי הוא בתחילה קטן — בנוגע לקטן שאינו חייב בתלמוד תורה?!

זאת ועוד: גם בנוגע לקטן גופא — ה' רבינו הזקן יכול להתחיל בהחייוב של תלמוד תורה: "מצות עשה מן התורה על האב ללמד את בנו הקטן תורה", ורק אח"כ לכתוב את הצד השלילי — "אע"פ שהקטן אינו חייב כו'"; ואעפ"כ מתחיל רבינו הזקן בצד השלילי — "קטן פטור מכל המצוות" (כולל גם מצות תלמוד תורה, כפי שמסיים בהמשך הדברים), וממשיך גם בנוגע לחינוך, ש"אביו אינו חייב לחנכו במצוות מן התורה", ורק לאח"ז כותב ש"מצות עשה מן התורה על האב ללמד את בנו הקטן תורה.. משיתחיל לדבר וכו'", כך, שבשורות הראשונות לא מדובר כלל אודות החייוב דלימוד התורה, אלא אודות השלילה מלימוד התורה?!

וקושיא נוספת — "אָ שטורעם־קשיא":

איתא במדרש¹¹⁹ "שלשה פתחו באף כו'", היינו, שזהו"ע בלתי רצוי. ואילו רבינו הזקן פותח את הלכות תלמוד תורה שלו בתיבת "אף" — "אף על פי שהקטן פטור כו'"?!

כלומר: גם אם רבינו הזקן רוצה להתחיל בפטור של קטן, ה' יכול לכתוב בסגנון שונה — "קטן פטור מכל המצוות כו' אבל מצות עשה מן התורה על האב וכו'", ולא לכתוב בסגנון שבו יצטרך להתחיל בתיבת "אף", היפך הוראת חז"ל במאמרם "שלשה פתחו באף כו'", שזהו ענין בלתי רצוי.

וכל זה — מה שאינו מובן ע"פ נגלה.

ויתירה מזה — ע"פ פנימיות התורה:

ובהקדמה — שבהלכות ת"ת של רבינו הזקן מעורב בגלוי "יינה של תורה" יותר מכמו שניכר הדבר בשאר ההלכות בשו"ע שלו¹²⁰, כולל גם ההלכות הצריכות בחלק חושן משפט, שבסגנונם משתווים לסגנון של הלכות תלמוד תורה יותר מאשר לסגנון ההלכות בחלק אורח חיים.

120) ראה גם תו"מ ח"א ע' 177.

119) מדרש אגדה (באבער) ומדרש לקח

טוב בראשית א, ג. ועוד.

ובנוגע לעניננו: בלקוטי־תורה דפרשת השבוע¹²¹ [וכאמור כמ"פ¹²² שבודאי ש"כל אשר בשם ישראל יכונה" יסיים את לימוד הלקו"ת השבועי] נתבאר הענין ד"בראתיו יצרתיו אף עשיתיו"¹²³, ש"אף" מרבה בחי' רביעית, שהיא בחי' היותר נעלית (ובעבודה הו"ע רעותא דלבא)¹²⁴, ומבאר שם¹²⁵, שבמה דברים אמורים — כשתיבת "אף" באה יחד עם "בראתיו יצרתיו אף עשיתיו", "אך תיבת אף בעצמו הוא לא טוב, שהוא בחי' סט"א, ג' פתחו באף כו".

ועפ"ז מתחזקת יותר הקושיא למה מתחיל רבינו הזקן הלכות תלמוד תורה בתיבת "אף".

כד. והתירוק על כל ענינים אלו, ובעיקר, על הקושיא מדוע פתח רבינו הזקן ב"אף" — מבואר בפירוש המשניות להרמב"ם (שהובא בלקו"ת הנ"ל):

בפירוש מאמר המשנה במסכת אבות¹²⁶, "בן הא הא אומר לפום צערא אגרא", כותב הרמב"ם: "לפי מה שתצטער בתורה יהי' שכרך, ואמרו שלא יתקיים מן החכמה אלא מה שתלמד בטורח עמל ויראה מן המלמד, אבל קריאת התענוג והמנוחה אין קיום לה ולא תועלת בה, ואמרו¹²⁷ בפירוש מאמרו¹²⁸ אף חכמתי עמדה לי, חכמה שלמדתי באף עמדה לי". כלומר: כדי שלימוד התורה יהי' באופן של תועלת וקיום, הרי זה דוקא כאשר ישנו תחילה הענין ד"אף" — "חכמה שלמדתי באף עמדה לי".

[ועד"ז איתא בסוף ברכות¹²⁹: "מאי דכתיב¹³⁰ כי מיץ חלב יוציא חמאה ומיץ אף יוציא דם . . כל תלמיד שכועס עליו רבו וכו'"].

וכדי שלא יהי' מקום לטעות, ויהי' ברור איזה ענין צריך לבוא תחילה, לימוד התורה או ענין ה"אף" — ממשיך הרמב"ם ומבאר את התוצאה להלכה: "ומפני זה צוה להטיל אימה על התלמידים, ואמרו¹³¹ זרוק מורא בתלמידים",

[ולהעיר, שהגירסא בגמרא היא "זרוק מרה", וכן היא הגירסא

(121) ר"פ בלק.
 (122) ראה תו"מ חמ"ב ס"ע 306 ואילך. פ"ג הי"ב. הלי' ת"ת לאדה"ז פ"ד ה"ט.
 (123) ישעי' מג, ז.
 (124) ראה גם במאמר פ"ט (לעיל ע' 67).
 (125) סט, ד.
 (126) ספ"ה.
 (127) קה"ר עה"פ. וראה רמב"ם הלי' ת"ת פ"ג הי"ב. הלי' ת"ת לאדה"ז פ"ד ה"ט.
 (128) קהלת ב, ט.
 (129) סג, ב. הלי' ת"ת לאדה"ז שם.
 (130) משלי ל, לג.
 (131) כתובות קג, סע"ב.

שמביא הרמב"ם בהל' תלמוד תורה¹³², אבל בפירוש המשניות כותב הרמב"ם "מורא"],

וענין זה צריך להיות קודם הלימוד, כמובן ממ"ש בהלכות תלמוד תורה להרמב"ם¹³² ורבינו הזקן¹³³: "וכענין זה אמרו חכמים זרוק מרה בתלמידים, לפיכך אין ראוי לרב לנהוג קלות ראש לפני התלמידים, ולא לשחוק בפניהם, ולא לאכול ולשתות עמהם, כדי שתהא אימתו עליהן וילמדו ממנו במהרה", ומובן, שאזהרה זו היא בנוגע לזמן שקודם הלימוד, שעיי"ז יהי' הלימוד אח"כ באופן המתאים.

וכמובן גם מדברי הגמרא במסכת שבת¹³⁴: "כל תלמיד חכם שיושב לפני רבו ואין שפתותיו נוטפות מר כו", היינו, שכדי שהתלמיד יוכל לקבל את ההלכה שהרב לומד עמו, צריך להיות תחילה במעמד ומצב ש"שפתותיו נוטפות מר".

ונמצא, שלמרות הענין השלילי שבפתיחה באף ("שלשה פתחו באף כו"), הנה במה דברים אמורים — כשמדובר אודות כל שאר הענינים שמחוץ לתורה, אבל בנוגע לתורה — הרי אדרבה: "אף חכמתי עמדה לי", "חכמה שלמדתי באף עמדה לי", שדוקא באופן כזה יהי' הלימוד כדבעי, ויתירה מזה, כנ"ל מדברי הרמב"ם אודות השלילה שבדבר — שלולי זאת אין תועלת בהלימוד!

ועפ"ז יש לומר בדרך אפשר לתרץ התמיהה שרבינו הזקן מתחיל הלכות תלמוד תורה בתיבת "אף" — שכוונתו בזה לרמז שצריכה להיות ההתחלה בהענין ד"אף", "אף חכמתי עמדה לי", "חכמה שלמדתי באף עמדה לי"¹³⁵.

ולהעיר גם מהכלל "נעוץ תחלתן בסופן וסופן בתחלתן"¹³⁶, והרי הסיום של הלכות תלמוד תורה הוא בענין ד"זרוק מרה בתלמידים. . כדי שתהא אימתו עליהם וילמדו ממנו במהרה", ובהתאם לכך הנה גם ההתחלה היא בתיבת "אף", שרומז על הענין ד"אף חכמתי עמדה לי", "חכמה שלמדתי באף עמדה לי".

כה. וביאור הדברים:

הסיבה לכך שצריך להיות "זרוק מרה בתלמידים" היא — בגלל היותם בדרגה של "תלמידים"; אילו היו יוצאים כבר מדרגת "תלמידים",

(132) פ"ד ה"ה.
(133) בסופן.
(134) סל"ד ואילך.
(135) לשלימות הענין — ראה גם לקמן
(136) ספר יצירה פ"א מ"ז.

(132) פ"ד ה"ה.
(133) בסופן.
(134) ל. ב. ושי"ג.

והיתה אצלם הבנה והשגה כדבעי, גדלות המוחין — אזי לא היו צריכים לזרוק בהם מרה, לצעוק עליהם כו', כיון שהיו כבר מכירים את יוקר התורה, ומעצמם היו לומדים כדבעי.

ואכן, הנה לאחר הלימוד צריכה להיות ההנהגה באופן ש"יהי כבוד תלמידך חביב עליך כשלך", כדברי המשנה¹³⁷ שמביא הרמב"ם¹³⁸ באריכות ההסברה.

ורק בהיותם בדרגא של תלמידים, שעדיין לא הגיעו לגדלות המוחין, אלא יש להם קטנות המוחין בלבד, אזי צ"ל ההנהגה באופן ד"זרוק מרה בתלמידים".

וזהו גם הרמז בהתחלת הלכות תלמוד תורה: "אף על פי שהקטן כו'" — שהסיבה לכך שצריך לפתוח ב"אף", היא, בגלל שמדובר אודות "קטן", שלכן צריכה להיות ההתחלה באופן ד"זרוק מרה (או "מורא") בתלמידים".

כו. ויש להוסיף בדיוק הלשון "אע"פ שהקטן פטור מכל המצוות כו'":

בדרך כלל מצינו בגמרא שני תוארים-סגנונים: (א) פטור מן המצוות, (ב) כל שאינו כו', כפי שמצינו בנוגע לפסוק¹³⁹ "וקשרתם גו' וכתבתם", "כל שישנו בקשירה ישנו בכתיבה וכל שאינו בקשירה אינו בכתיבה"¹⁴⁰. והחילוק ביניהם:

הלשון "כל שאינו כו'" מורה שאין לו שייכות כלל לענין זה, וכמו "כל שאינו בקשירה", שמשמעותו, שאין לו שייכות כלל לקשירה; מה לו ולקשירה?! — הוא לא שייך לקשירה, וקשירה אינה שייכת אליו.

משא"כ הלשון "פטור מן המצוות" — הרי בתיבת "פטור" עצמה נכלל גם היותו בגדר חיוב בענין זה, שלכן יש קס"ד לומר שהוא חייב בזה, וצריך לומר שהוא פטור מזה, שהרי לא שייך לומר "פטור" בנוגע לענין שאין לו קשר ושייכות אליו כלל. וכמו שלא שייך לומר על אינו-יהודי שהוא פטור מן המצוות, כי אם שאינו במצוות.

ובנוגע לעניננו:

למרות שבכללות יכולים להשתמש לפעמים לא רק בביטוי "פטור"

139) ואתחנן ו, ח"ט.
140) גיטין מה, ב. וש"נ.

137) אבות פ"ד מ"ב.
138) הלי' ת"ת פ"ה הי"ב.

אלא גם בביטוי "שאינו כו" — מדייק רבינו הזקן בלשונו בריש הל' ת"ת וכותב ש"הקטן פטור מכל המצוות", ולא שהקטן אינו בכל המצוות. בנוגע לענין המוחין, מצינו הלשון שקטן אין בו דעה¹⁴¹, אפילו לא קטנות המוחין; אבל כשמדובר אודות ענין המצוות — ח"ו לומר שאין לו שייכות למצוות!

וכפי שאמרו רז"ל¹⁴² "בנינו ערבים בעדינו", והיינו, שבנ"י קיבלו את התורה והמצוות ע"י הקטנים דוקא, וכמ"ש¹⁴³ "מפי עוללים ויונקים יסדת עוז".

וכידוע המאמר שאמר רבינו בעל השמחה בפ' תצוה, בפורים קטן תרפ"ו, בפומבי, בבית-הכנסת במוסקבא¹⁴⁴ — ששם הי' המרכז של המנגדים, ובשעת מעשה נכחו כאלו שידעו שלאח"ז ילכו ויספרו מה ששמעו ומה שראו, ויש קס"ד שמאורע זה הי' ההתחלה שפעלה את הרעש ("עס האָט אויפגעשטורעם'ט") שהביא לידי המאסר¹⁴⁵ — שבו דיבר בגלוי אודות מ"ש "מפי עוללים ויונקים יסדת עוז להשבית אויב ומתנקם", שישנם אויבים ומתנקמים, והעצה "להשבית אויב ומתנקם" היא עי"ז שלומדים תורה עם "עוללים ויונקים".

ולכן, ח"ו לומר שקטן אינו במצוות; הוא רק פטור מן המצוות, והפטור גופא מורה על שייכותו לענין המצוה.

בנוגע לתלמוד תורה — הנה התכלית היא אמנם שיהי' הלימוד בהבנה והשגה, ולעת-עתה אינו שייך לזה, שהרי "עיר פרא אדם יולד"¹⁴⁶, ולכן צריך להיות תחילה "מוסר אביך" ואח"כ "תורת אמך"¹⁴⁷,

— וכן הוא הסדר בנוגע להתהוות הולד, שההתחלה צ"ל מ"מוסר אביך", ואח"כ "תורת אמך", ולא באופן שתובעת בפה¹⁴⁸, ואז נעשית מציאותו של הקטן, שיש לו אמנם שייכות לתומ"צ, אלא שהוא פטור מכל המצוות, אבל תלמוד תורה, מצות עשה מן התורה על האב ללמד את בנו הקטן תורה —

החל משמתחיל לדבר — כמובא בחסידות¹⁴⁹ מספרי הרפואה

(141) ראה יומא מג, א. חגיגה ב, ב. וש"נ.
 (142) נחומא ויגש ב. שהש"ר פ"א, ד
 (143) תהלים ח, ג.
 (144) סה"מ תרפ"ז ע' קי ואילך.
 (145) ראה שם ע' רפח ואילך.
 (146) איוב יא, יב.
 (147) ראה גם לעיל ס"ח.
 (148) ראה כתובות סה, א.
 (149) ראה המשך תער"ב ח"א ע' רפד.
 ועוד.

שהתחלת הדיבור מורה שכבר התחיל אצלו ענין ההגדלה במוחין, והיינו, שאין זה מצד מוצאות הפה (שהרי מוצאות הפה היו אצלו זמן רב לפני"ז), אלא מפני ההוספה בענין המוחין — שאז מלמדו אביו "תורה צוה לנו משה מורשה קהלת יעקב", שזהו"ע של ירושה ששייכת גם לתינוק בן יומו שהוא כבר יורש, ואח"כ מתחילים עמו ענינים של הסברה, הבנה והשגה, החל "מפסוק ראשון מפרשת שמע ישראל", ו"מעט מעט פסוקים כו".

כז. עד כאן — לדרשא קאתינא.

והעיקר מה שנוגע לפועל הוא — כאמור לעיל — שיחטפו את כל החוברות שנדפסו, ולא כדי לתן ריוח למדפיסים... אלא כדי ללמוד בהם,

ובאופן שהלימוד יהי' על מנת לעשות, שיביא לעשי' בפועל — שזהו התחלת הענין דלימוד התורה, כפי שמבאר רבינו הזקן בהמשך הלכות תלמוד תורה¹⁵⁰,

והלימוד יהי' מתוך הרחבה, ועד לאופן שיגיעו לענין ד"יגדיל תורה ויאדיר"¹⁵¹,

ועד לקיום פס"ד של רבינו הזקן בהלכות תלמוד תורה¹⁵² — שלא נתפרש בהל' ת"ת של הבית-יוסף וגם לא בהל' ת"ת להרמב"ם, אלא ברמז בלבד — "אמרו חכמי האמת (היינו שזהו אמיתתה של תורה) שכל נפש צריכה לתיקונה לעסוק בפרד"ס . . עד שישגי וידע כל מה שאפשר לנשמתו להשיג מידיעת התורה הן בפשטי ההלכות הן ברמזים ודרשות וסודות", והיינו, שכל אחד מישראל צריך ללמוד את כל חלקי התורה, ועאכו"כ כל הענינים שבנגלה דתורה, לכל-הפחות פעם אחת.

והרי לימוד התורה צריך להיות מתוך שמחה וטוב לבב, וכמודגש גם בכך שמברך ברכת התורה, "ברכו בתורה תחילה"¹⁵³, כמבואר במפרשי הש"ס¹⁵⁴ שזה מורה שהיתה התורה חביבה בעיניהם.

ויהי' לימוד חכמת התורה מתוך עונג ותענוג (כפי שנזכר במאמר¹⁵⁵), ואז יומשך עד ל"עשיתיו", היינו, שכאן למטה בעוה"ז

(153) נדרים פא, א. וש"נ.

(154) ראה ר"ן שם (בשם רבינו יונה).

(155) פ"ד (לעיל ע' 60 ואילך).

(150) פ"ד ה"ב ואילך.

(151) ישעי' מב, כא. וראה חולין סו, ב.

וש"נ.

(152) פ"א ה"ד.

התחתון תהי' דירה לו ית¹⁵⁶, לו ולתורתו, אשר, אורייתא וקוב"ה כולא חד¹⁵⁷.

* * *

כח. דובר לעיל (סכ"א) אודות הלכות תלמוד תורה, שזה הי' הספר הראשון שהדפיס רבינו הזקן, ורק לאחריו כן הדפיס את ספר התניא. וכמו"כ ידוע¹⁵⁸ שכאשר רבינו הזקן שלח את תלמידיו לרכוש נפשות, הורה להם לנהוג כמותו — שהי' מתחיל מענין בנגלה דתורה, ולאחרי כן מסר גם ענינים מפנימיות התורה (אם באופן שגילה שזהו פנימיות התורה, אם לאו).

וזהו גם הסדר שצריך להיות אצל אלו שנוסעים בשליחות של רבינו נשיאנו בכלל, כולל ובמיוחד תלמידי הישיבה שנוסעים בימות הקיץ¹⁵⁹, שענינים הוא להוסיף אור בעולם ע"י "נר מצוה ותורה אור"¹⁶⁰ — שבכל מקום בואם ישמעו מהם ענין בנגלה דתורה, ולאחרי כן ענין בפנימיות התורה שנתגלתה בדורנו בתורת החסידות.

ואם ישאלו אותם לפשר הדבר, דממה-נפשך, אי הא לא הא — יאמרו, שזוהי הדרך אשר סללו לנו רבותינו נשיאינו, החל מרבינו הזקן, שכתב את הלכות תלמוד תורה ואת ספר התניא, ובלשון חז"ל¹⁶¹: "כולם נתנו מרועה אחד א"ל אחד נתנן כו", ונתן את שניהם — שהולכים יחדיו — לכל ההולכים בעקבותיו, ועד — כלשון רבינו נשיאנו במכתבו¹⁶¹ — ל"כל אשר בשם ישראל יכונה", שזה יהי' עמוד הענין, עמוד האש ועמוד האור שיאירו את דרכם.

וזוהי השליחות של הנשמה בעלמא דיין, ובפרטיות, השליחות של כל אחד שנוסע למקומו, ובפרטי פרטיות, השליחות של תלמידי הישיבה — כאמור לעיל, שצריכים לקחת עמהם ענינים מהלכות תלמוד תורה ומספר התניא, כפי שמתבארים בחלק הנגלה שבתורה ובחלק הפנימי שבתורה, תורת החסידות.

עד כאן — בנוגע להאמור לעיל.

(158) ראה גם תו"מ חכ"ז ע' 457. וש"נ.
 (159) ראה גם שיחת י"ב תמוז דאשתקד
 סל"ג (תו"מ ח"מ ע' 224). וש"נ.
 (160) משלי ו, כג.
 (161) חגיגה ג, ב.

(156) ראה תנחומא בחוקותי ג. נשא טז.
 ב"ר ספ"ג. במדב"ר פי"ג, ו. תניא רפ"ו.
 ובכ"מ.
 (157) זהר הובא בתניא פ"ד, רפכ"ג. וראה
 זהר ח"א כד, א. ח"ב ס, א. תקו"ז ת"ו (כא,
 ב). תכ"ב (סד, א). ועוד.

כט. ועתה — ענין נוסף שצריך להעיר אודותיו:

כפי שהנני רואה מאופן ההנהגה, נעשית חולשה כנראה בהמדובר כמ"פ¹⁶² אודות מארז"ל¹⁶³ "עד ארבעין שנין מיכלא מעלי כו", שלכן, הנה אפילו בהתוועדות, התוועדות חסידית, ואפילו התוועדות הקשורה עם גאולת הנשיא, כ"ק מו"ח אדמו"ר, שזוהי הגאולה של כל אחד מאתנו, בתוככי כלל ישראל, כל אשר בשם ישראל יכונה — צריכה להיות הגבלה שלא לשתות יותר משלש כוסות, ובאופן שכולם יחד יהיו פחות מרביעית. ובתור יוצא מן הכלל — כשמדובר אודות התוועדות הקשורה עם קידוש של שבת או יו"ט, הנה הכוס של קידוש הו"ע בפני עצמו, ואינו עולה למנין ג' הכוסות.

הנני מדבר על זה בפירוש (לא ביום השבת, שאז יוכלו במקום אחר ללמוד "פשטים", אלא) דוקא עתה, כשישנם כאלו מכשירים שקולטים את הדברים באופן שנעשים מיד "אותיות החקיקה"... כך שיוכלו הדברים להגיע לכל מקום שירצו לשומעם, והנני מדגיש בפירוש בכל התוקף — כפי שדובר מלכתחילה, וכן עתה, וכן על ימים שיבואו — שעד ארבעים שנה יכולים לצאת ידי חובה עם שלש כוסות, ואם תמצוי לומר — אפילו פחות משלש.

וכמסופר לעיל (ס"א) אודות מיכאל דוואָרקין — שלא ידע שצריכים לקרותו "ר' מיכאל"... — שבשמעו את הבשורה הכי גדולה אודות הגאולה בפעם הראשונה, וללא כל הכנה, הנה למרות שאחז בידו את ה"סאָטקע", לא קירב אותה אל פיו... הוא אחז את הבקבוק, ורקד מסביב לדירה של רבינו נשיאנו, אבל לשתות — לא שתה!

וכאמור כמ"פ שהכוונה היא כפשטות הענין, ללא "פשט'לאך", דרשות ורמזים בזה, ושלא יאמרו שאני צריך לומר כך, והשומע צריך לעשות להיפך... — אינני יודע אם אני צריך לדבר על זה, ולא מספיק שמישהו אחר יאמר זאת; בנוגע לכל דבר קטן או דבר גדול — אין מי שיעסוק בזה, והנני צריך להיות בבחי' "הוא נועל והוא פותח"¹⁶⁴, לומר מוסר, לנזוף ולהלקות...

ובכל אופן, אם אין יותר קטן או יותר גדול, אצטרך להיות בבחי' "קטן וגדול שם הוא"¹⁶⁵, ולחזור על המדובר לפני כמה שנים, ולהדגיש שהכוונה היא בנוגע לפועל ממש, למטה מעשרה טפחים, ולכל אחד

(162) ראה תו"מ חל"ו ס"ע 351 ואילך. (164) ע"פ פרש"י חוקת כא, כא. וש"נ. (165) איוב ג, יח. וראה ב"מ פה, ריש ע"ב. (163) שבת קנב, א.

ואחד, הן בשבת ויו"ט, הן בי"ב תמוז, י"ט כסלו, שמח"ת ופורים, וכיו"ב בשאר הענינים שיכולים להורות היתר — שמלבד החיוב דד' כוסות בליל הסדר, או החיוב דיין לקידוש ולהבדלה, הנה בכל הקשור להתוועדות, ישנה ההגבלה של ג' כוסות לכל היותר, וכולם יחד — לכל היותר רביעית בלבד.

ואין זה ענין שרוצים לשלול תענוג אצל יהודי, כי אם, לחזור ולהדגיש את דברי רבינו נשיאנו — שנאמרו ביתר חריפות (כפי שכבר נדפסו הדברים¹⁶²) — "משקה" מצד עצמו הוא דבר מאוס, אלא שלפעמים יש צורך בזה — כדי להסיר ה"סירכא", אבל, כאשר יוסיפו יותר מג' כוסות — הלואי שלא תיתוסף סירכא חדשה... ובודאי שהכוס הרביעית לא תועיל להסרת הסירכות, ובפרט כאשר מתברך בלבבו לאמר שאע"פ שאמרו ברבים שאין ליקח יותר משלש, הנה הוא "סאם"¹⁶⁶ סאפאזשניק... וביכלתו להראות "קונץ", שלוקח ארבע, חמש, שש, שבע ושמונה, עד אשר חדל לספור, כי הוא כבר שוכב מתחת לשולחן...

*

ל. ישנו גם הענין שהונהג כמ"פ בי"ב-י"ג תמוז¹⁶⁷ — להזכיר אודות תקנת רבינו נשיאנו בנוגע לאמירת תהלים כפי שנחלק לימי החודש, — ולהעיר, שתקנה זו קישר רבינו נשיאנו בעצמו עם ימי המאסר והגאולה (כפי שנדפסו כבר פרטי הדברים¹⁶⁸) — ולאחרי כן, גילה גם בנוגע ללימוד שיעור חומש בכל יום בפרשת השבוע, בחלק השייך ליום זה, וכן בנוגע לשיעור תניא, כפי שחילק רבינו נשיאנו לימות השנה. וגם המליץ על זה את הפסוק¹⁶⁹ "ויסעו ויהי חתת אלקים על הערים גו'" — ש"חת"ת" ר"ת חומש תהלים תניא¹⁷⁰.

ולא נצרכה אלא להעדפה — לעורר מחדש, שאם גם בלאה"כ היו לומדים זאת, אבל כמו דבר ישן, הנה כאשר שומעים על זה עוד הפעם בשנת תשכ"ה, אזי ילמדו זאת כמו דבר חדש, מתוך חיות מחודשת.

לא. וענין נוסף:

166) ראה תו"מ חמ"ג ע' 126. וש"נ.
 167) ראה גם שיחת י"ב תמוז תשכ"א
 הערה 165 (תו"מ חל"א ע' 127). וש"נ.
 168) קונטרס חג הגאולה י"ב-יג תמוז ע' רסח.
 תש"ח — סה"מ תש"ח ע' 264.
 169) וישלח לה, ה.
 170) ראה אנ"ק אדמור"ר מהור"י צ"ח ע' רסח.

בשנים האחרונות נהוג שבי"ב תמוז עורכים מגבית עבור המוסדות שנקראים על שם בעל השמחה והגאולה¹⁷¹.

וכנהוג במגביות אלו — נותן כל אחד כפי נדבת לבו, — וכמדובר כמ"פ שתי' הנדבה ביד מלאה פתוחה ורחבה, ובמילא תהי' גם קדושה, כפי ששייך באדם התחטון —

וכל הרוצים — יציינו גם שמם בצירוף שם האם, כדי להזכירם על הציון של בעל השמחה והגאולה, בעת רצון, עבור כל המצטרך להם, הן הצרכים שידועים להם, ועוד יותר — עבור הצרכים שאינם ידועים להם, וכל זה — באופן ש"טוב עין הוא יבורך כי נתן מלחמו לדל"¹⁷², דקאי על רבינו נשיא דורנו¹⁷³, בעל השמחה והגאולה, "המשביר (בר) לכל עם הארץ"¹⁷⁴, לכל אשר בשם ישראל יכונה.

[כ"ק אדמו"ר שליט"א צוה לנגן ניגון ה"בינוני"].

* * *

לב. בעמדנו לאחרי י"ב תמוז, ש"לכל הדעות" הרי זה הזמן של ה"קאנטרי" — יש להזכיר אודות ענין הצניעות¹⁷⁵, ובפרט שזהו ענין הקשור עם פרשת השבוע, שבה נאמר¹⁷⁶ "מה טובו אהליך יעקב משכנותיך ישראל", "על שראה פתחיהם שאינן מכוונין זה מול זה"¹⁷⁵.

ואף שכבר דובר על זה פעם¹⁷⁶ — יש להזכיר זאת עוד הפעם ועוד הפעם, ואין מזרזין אלא למזרזין¹⁷⁷,

אשר, מבלי הבט על כך שזהו זמן הקיץ, ומבלי הבט על כך שזהו זמן שבו נמצא במקום שאין מכירים אותו¹⁷⁸, ומבלי הבט על כך שלפעמים יכול להיות מבובל מ"נחל השטים"¹⁷⁹, כפירוש רש"י (על יסוד דברי חז"ל¹⁸⁰) שקשור עם אלו שהתנהגו באופן בלתי רצוי — צריך לדעת שכאן מדובר אודות "אהליך יעקב" ו"משכנותיך ישראל":

כל בן ישראל, איש או אשה, זקן או צעיר — יש בו אות י' ד"יעקב" ו"ישראל", שמורה על המשכת שם הוי', כמבואר בחסידות¹⁸¹

177 ראה מכות כג, א. ספרי נשא בתחלתו.

במדב"ר פ"ז, ו.

178 ראה חגיגה טז, א.

179 יואל ד, יח.

180 תנחומא פרשתנו (בלק) יז. במדב"ר

שם פ"כ, כב. יל"ש שם רמז תשעא. יואל

עה"פ (רמז תקלח).

181 ראה תו"א ותו"ח ר"פ ויצא. ובכ"מ.

171 ראה גם שיחת י"ב תמוז דאשתקד

סמ"ח (תו"מ ח"מ ס"ע 236 ואילך). וש"נ.

172 ראה גם לעיל ס"ד.

173 ראה גם תו"מ חמ"ג ע' 293. וש"נ.

174 בלק כד, ה.

175 פרש"י עה"פ.

176 ראה שיחת י"ב תמוז הנ"ל סכ"ד

(שם ע' 217 ואילך). וש"נ.

שהתחלת ועיקר שם הוי' הוא האות י', והאות י' נמשכת עד לה"עקב" דיעקב, והיא גם האות י' ד"ישראל", ר"ת "יש ששים ריבוא אותיות לתורה"¹⁸².

ולכן, היכן שיהודי הולך, הולך עמו הקב"ה, וכמ"ש בהתחלת השו"ע (ונעתק גם בשו"ע של רבינו הזקן¹⁸³) בצירוף טעם הדבר — ש"אין ישיבת האדם .. והוא לבדו בביתו, כישיבתו .. לפני מלך גדול .. כ"ש כשישים האדם אל לבו שהמלך הגדול מלך מלכי המלכים הקב"ה עומד עליו וכו'".

והרי בענין זה אין שינוי ח"ו מצד זמני השנה, כך, שאפילו בקיץ, אפילו ב"קאנטרי", ואפילו במקום שאין מכירים אותו, ואפילו שכל השכנים מתנהגים באופן הפכי — מתנהג הוא כרצון הקב"ה, אשר "אין עוד מלבדו"⁵, ו"לית אתר פנוי מיני"¹⁸⁴, ועד"ז בנוגע לזמן.

לג. וענין נוסף:

ע"פ מ"ש¹⁸⁵ "אעלה את ירושלים על ראש שמחתי" — יש להזכיר את אחינו בני הנמצאים בארץ ישראל, ובפרט אלו שנמצאים בכפר חב"ד, אשר, כו"כ מהם היו במעמד ומצב ד"עמו אנכי בצרה"¹⁸⁶, בהיותם באותו זמן ובאותו מקום, ו"חירו" ("מיט געלעבט") את כללות המאורע של המאסר, ואח"כ גם את הגאולה¹⁸⁷.

והרי ברוחניות, בכחו של יהודי לבטל את הפסק המקום (כשם שביכלתו לבטל את הפסק הזמן משנת תרפ"ז) — שיהי' "כולנו כאחד"¹⁸⁸, ועי"ז יומשך הענין ד"ברכנו אבינו"¹⁸⁸, ובאופן שיומשך מה"אחד" שלמעלה עד למטה, וכפי שאמר הרבי בשיחת ג' תמוז בסופה¹⁸⁹ ש"לכל בני ישראל יהי' אור ברוחניות ובגשמיות",

ותקויים אצלם הברכה "מי שגמלך טוב הוא יגמלך כל טוב", ובאופן ד"סלה", שאין לו הפסק (כמו "כל מקום שנאמר נצח סלה ועד")¹⁹⁰, ובפרט — אלו שנמצאים בכפר חב"ד ובארץ ישראל בכלל, ובכל התפוצות בכללי כללות, לכל בני, לכל אחד ואחת ולכולם יחד.

(182) מג"ע אופן קפו.	(186) שם צא, טו.
(183) במהדור"ב — ס"ה, ובמהדור"ק —	(187) ראה גם תו"מ חמ"ג ע' 409. וש"נ.
ס"ב.	(188) נוסח ברכת "שים שלום" בסוף
(184) תקו"ז תני"ז (צא, סע"ב). ת"ע (קכב),	תפלת העמידה. וראה תניא פל"ב.
ב). הובא בתניא שעהיה"א פ"ז.	(189) סה"ש תרפ"ז ע' 170.
(185) תהלים קלז, ו.	(190) עירובין נד, א.

[כ"ק אדמו"ר שליט"א צוה לנגן ניגון הכנה, ניגון אדמו"ר הזקן בן ד' הבכות (בבא הד' — ג"פ), והניגון "ניע זשוריצי כלאָפּצי"].

* * *

לד. דובר לעיל (סכ"ג) אודות התחלת הלכות תלמוד תורה לרבינו הזקן בתיבת "אף" — אע"פ ש"תיבת אף בעצמו הוא לא טוב . . ג' פתחו באף כו" — על יסוד דברי הרמב"ם בפירוש המשניות (שהובאו בלקוטי תורה בפרשה זו) בענין "חכמה שלמדתי באף עמדה לי".

ויש להוסיף בזה:

בפסוק¹²³ "בראתיו יצרתיו אף עשיתיו", נאמרה תיבת "אף" לאחרי "בראתיו יצרתיו"; ורק בתורה — שלמעלה מהעולם — יכולה להיות הפתיחה ב"אף", ואדרבה, דוקא "חכמה שלמדתי באף עמדה לי".

ובדוגמת זה מצינו שבריאת העולם היתה באות ב' (כמ"ש בהתחלת התורה "בראשית"), ר"ת ברכה, ולא באות א', שהיא ר"ת של תיבה שהיא היפך הברכה¹⁹¹, ואעפ"כ, התחלת עשרת הדברות היא בא' דוקא, "אנכי" — כי, רק העולם צריך להתחיל באות ב', אבל התורה מתחילה בא'¹⁹².

וביאור הדברים:

הפירוש הפשוט דתיבת "אף" — מורה על ענין של הוספה.

ולכן, בנוגע לעניני העולם, אין מקום לפתוח ב"אף", שמשמעות הדברים, שכל מה שיש לו אינו מספיק עבורו אלא רוצה דבר נוסף — שהרי זה היפך הסדר שבנוגע לעניני העולם צריך להיות "שמח בחלקו"¹⁹³.

משא"כ בנוגע לעניני תורה ומצוות — שהרי ברוחניות לא צריך להיות "שמח בחלקו"¹⁹³ (שכבר למד מספיק, ולמה לו ללמוד עוד; יש לו מספיק מצוות, ולמה לו לקיים עוד מצוה), אלא אדרבה: כמה שיש לו, צריך לרצות עוד יותר, וכמ"ש¹⁹⁴ "אוהב כסף לא ישבע כסף", כך, שכל שיש לו ריבוי תומ"צ, רוצה כמ"פ ככה, וביתר חשק ורצון ואהבה כו', שזהו תוכן ענין הפתיחה ב"אף" — ענין של הוספה.

וזהו הטעם שדוקא בהלכות תלמוד תורה פותח רבינו הזקן בתיבת

תו"מ חכ"ב ע' 103 ואילך. ועוד.
193 (אבות רפ"ד. וראה אג"ק אדמו"ר מהוריי"צ ח"ד ע' קכא (נעתק ב"היום יום" ל סיון).

194 קהלת ה, ט. וראה גם שיחת י"ב תמוז הנ"ל סייט" (תו"מ שם ע' 213). וש"נ.

191 ראה ירושלמי חגיגה פ"ב ה"א (קרוב לסופה). תנחומא בראשית ה. ב"ר פ"א, יו"ד. תבא"ר פ"א (קרוב לסופו). זהר ר"פ יגש. ועוד.

192 ראה ב"ר שם. נתבאר בלקו"ת ראה יט, ב. אוה"ת אמור (כרך ג) ס"ע תתנו ואילך.

"אף", לשון של הוספה — להורות, שכמה שלומדים, רוצים ללמוד יותר ועוד יותר.

לה. ויש לקשר זה עם הענין דנזיר¹⁹⁵:

כללות ענין הנזירות — כמו כללות ענין הנדרים — הו"ע של הוספה (כמו "אף"), שמוסיף לאסור על עצמו דבר המותר, וכמאמר רז"ל¹⁹⁶ (בסגנון של שאלה): "לא דייך מה שאסרה לך התורה כו".

ובנוגע לכללות ענין ההוספה — הנה בהתחלת הבריאה הי' זה באופן בלתי רצוי, כפי שמצינו בתיבת "אף" הראשונה שבתורה: "אף כי אמר אלקים לא תאכלו גו"¹⁹⁷, שחיה הוסיפה על הציווי גם בנוגע לנגיעה ("ולא תגעו בו"¹⁹⁸), "לפיכך באה לידי גרעון"¹⁹⁹.

ולאידך גיסא, הנה בנוגע לשרה מצינו שהוסיפה על המאורות²⁰⁰, והיינו לפי ששרה היתה בהתחלת "שני אלפים תורה"²⁰¹, שאז התחיל היחוד דמתן-תורה²⁰², שהתחלתו באות א' — "אנכי" (ולא כמו התחלת הבריאה באות ב', כנ"ל סל"ד).

לו. וביאור הענין על דרך החסידות:

מבואר²⁰³ בטעם שבריאת העולם לא היתה על ידי אות אל"ף, כי אל"ף מורה על האור שלמעלה מהשתלשלות דשם "כחשיכה כאורה"²⁰⁴ וגם הסט"א יכולה לקבל משם כמו הקדושה; ולפיכך נברא באות ביי"ת, ר"ת ברכה, שהוא האור של סדר ההשתלשלות הנמשך רק במקום הראוי, בסטרא דקדושה דוקא.

אך על ידי התורה ניתן הכח להמשיך גם האור שלמעלה מהשתלשלות בתוך סדר ההשתלשלות, שלכן התחלת עשרת הדברות היא באות אל"ף (שהוא האור שלמעלה מהשתלשלות), וכמ"ש⁵⁸ "אנכי ה' אלקיך", שעל ידי התורה נמשך "אנכי", שלמעלה מהשתלשלות, להיות "הוי' אלקיך" * (שנמשך רק לסטרא דקדושה, עד "שנקרא אלקיך דוקא"²⁰⁵;

(* וראה זח"ב כה, ב (ובז"ח מא, ג) בפירוש "אנכי הוי' אלקיך": אנכי —

195) ראה לעיל ס"ד ואילך.	201) סנהדרין צז, סע"א. וש"נ.
196) ירושלמי נדרים פ"ט ה"א.	202) ראה אוה"ת חיי שרה קכו, א.
197) בראשית ג, א.	203) לקו"ת ואוה"ת שבהערה 192.
198) שם, ג.	204) תהלים קלט, יב.
199) פרש"י עה"פ.	205) אוה"ת שם.
200) ב"ר פנ"ג, ח.	

וכר"ת "אנא נפשי כתבית יהבית"²⁰⁶, והיינו, שהענין ד"אנכי" שלמעלה מהשתלשלות נמשך באופן של כתיבה ונתינה עד למטה.

יש לקשר זה עם האמור לעיל (ס"ה) בענין "גדול העונה אמן יותר מן המברך"²⁰⁷: ברכה ("המברך") — מתחילה בב', ואילו "אמן" — מתחיל בא'. אבל, עניית אמן באה רק לאחרי הברכה, וללא ברכה, אין נתינת מקום לעניית אמן; ורק לאחרי שישנו ענין הברכה, שזהו בדוגמת "גוליירים מתגרין במלחמה", אזי יש מקום לעילוי דעניית אמן, שהוא בדוגמת "גיבורים נוצחין".

והענין בזה — שסדר ההשתלשלות מתחיל באות ב', ולאחרי כן, הנה ע"י התומ"צ שלמעלה מהשתלשלות מוסיפים וממשיכים בסדר השתלשלות האות א', שרומזת לאלופו של עולם, וזהו גם הענין ד"אמן" (המתחיל באות א'), ש"גדול העונה אמן יותר מן המברך".

לז. וזהו גם הביאור הפנימי ש"תיבת אף מצד עצמו הוא לא טוב", ורק בתורה אפשר להיות הפתיחה ב"אל"ף":

ענין ההוספה ("אף") מורה על האור שלמעלה מסדר השתלשלות, דשם "כחשיכה כאורה" ולפיכך "מצד עצמו הוא לא טוב";

אך על ידי התורה נמשך האור שלמעלה מהשתלשלות (ה"הוספה" ד"אף") בתוך סדר ההשתלשלות; שזהו מה שענין התורה מרומז באות וא"ו דשם הוי"ו²⁰⁸, דאות ו' מורה על ענין ההמשכה²⁰⁹, כי זהו ענין התורה, שעל ידה נמשך האור שלמעלה מהשתלשלות תוך סדר ההשתלשלות באופן שאין שום יניקה לסט"א כו'.

ולפיכך בתורה אפשר להיות הפתיחה ב"אף", על דרך התחלת עשרת הדברות באות אל"ף.

יש להעיר מהמובא בלקוטי תורה פרשתנו שם¹²⁵ — בהמשך להמבואר שם שעל ידי קיום התורה והמצוות מבררים את בחינת "אף" — "ועיין .. ובמק"מ בחוקותי .. ע"פ²¹⁰ ואף גם זאת".

כלל, הוי' אלקיך — פרט (ובזה יל"פ ע"פ חסידות הא דיש קס"ד שיהי' במנין המצוות — ראה סהמ"צ להצ"צ מצות האמנת אלקות בתחלתה (דרמ"צ מד, ב)).

(208) ראה תניא אגה"ת ספ"ד. ובכ"מ.

(209) אגה"ת שם (צד, ב).

(210) בחוקותי כו, מד.

(206) שבת קה, א (לגירסת הע"י).

(207) ראה גם ד"ה גדול העונה אמן

תשכ"ב פ"ד (תוי"מ חל"ג ע' 278).

דלכאורה אינו מובן, הרי פסוק "ואף גם זאת" הוא פתיחת ענין חדש, וענין של נחמה, וכיצד יתכן שמתחיל ב"ואף"? אלא כי גם זה הוא דוקא בתלמוד תורה — כדרז"ל עה"פ²¹¹: "אלולא ספר תורה כו". ויש להעיר, שכאן נאמר "ואף" — בתוס' וא"ו, המורה על המשכה, כנ"ל.

ומזה מובן גם בנוגע להוספה שבענין הנזירות: מבואר בלקו"ת²¹² שנוזיר הוא בחי' אריך אנפין, שהוא למעלה מהשתלשלות, אבל, יש לו שייכות להשתלשלות. וכמבואר שם, זהו ענין השערות דנוזיר ("גדל פרע שער ראשו"²¹³), כי הנוזיר ממשיך השפע דאריך "דרך שערות, שהם כמו ווי"ן". והרי זה מעין ענין התורה* שהוא הוא"ו דשם הוי", שעל ידה נמשך האור שלמעלה מהשתלשלות בתוך סדר השתלשלות. לח. וזוהי כללות ההנהגה שלמדים מענין הנזירות — שצריך להיות ענין של הוספה:

מבלי הבט על העובדה שכבר פעלו רבות, וכדברי רבינו נשיאנו²¹² שכשם שצריך לידע חסרונות עצמו, כך צריך לידע גם מעלות עצמו — לא צריך להיות "שמח בחלקו", במה שפעל אתמול, אלא אדרבה: כשם שמי שיש לו מנה רוצה מאתיים²¹³, הרי מובן, שכאשר יש לו מאתיים ה"ה רוצה ד' מאות, ועוד ועוד.

וע"י הנהגה זו פועלים ישועה לכלל ישראל — כאמור לעיל (ס"ט) שכיון ש"נוזיר אלקים יהי הנער" הנה "הוא יחל להושיע את ישראל" — להוציא אותם מן הגלות,

ולא באופן הקשור עם סדר השתלשלות — לבקש הסכמה מפלוני בן פלוני, הסכמה מעמי הארץ, הליכה בדרך הטבע וכו' וכו', אלא דוקא באופן שלמעלה מהטבע, ודוקא באופן ש"מלכם לפניהם וה' בראשם"²¹⁴,

* והרי במתן תורה נגלה להם כזקן (מכילתא בשלח טו, ג. מכילתא ופרש"י יתרו כ, ב) — "דיקנא דאריך אנפין" (פע"ח שכ"ב פ"א), בחינת שערות.

(211) תו"כ ויל"ש.
 (212) ראה סה"ש תרפ"ז ע' 114. תרפ"ח
 ריש ע' 7. תש"ה ע' 42. ה"שי"ת ע' 386.
 אג"ק אדמו"ר מהור"י צ"ח ע' נא (נעתק
 ב"היום יום" כו חשון).
 (213) ראה קה"ר פ"א, יג. פ"ג, יו"ד.
 רמב"ן ובחיי ס"פ חיי שרה. ועוד.
 (214) מיכה ב, יג.

ודוקא באופן ש"בני ישראל יוצאים ביד רמה"²¹⁵, "בריש גלי"²¹⁶, לאחרי ש"כל אויבך יכרתו"²¹⁷.

וכך יומשך למטה מעשרה טפחים, ובעגלא דידן — שיוליכנו קוממיות לארצנו, ו"הקיצו ורננו שוכני עפר"²¹⁸, בגאולה האמיתית והשלימה, ובאופן ד"אנכי", כפי שהי' כאשר "הוצאתיך מארץ מצרים"⁵⁸, וכך יהי' גם בהציאה ממצרים דעכשיו.

ובאופן ש"יהפכו ימים אלו לששון ולשמחה"²¹⁹,

וכמדובר כמ"פ²²⁰ אודות שנת ההולדת והברית של בעל השמחה והגאולה, שהיתה אז הקביעות דשבעה עשר בתמוז נדחה, ואז היתה הברכה²²¹, שהואיל ואידחי — יבטל לגמרי,

ויעזור השי"ת שלא יהי' צורך בענין הדיחוי, אלא עוד לפני יום השבת יבטל לגמרי, וגם הימים שלפני השבת יהיו באופן של ששון ושמחה בגלוי.

לט. ובהתאם לכך — יקחו את היין והמזונות מהתוועדות זו עבור ההתוועדויות שיערכו בכל יום עד ליום השבת, ויום השבת בכלל, כולל גם מלוח מלכה במוצאי שבת.

והשי"ת ימלא משאלות לבב כל אשר בשם ישראל יכונה, שלבו — כפי שמעיד בעל השמחה והגאולה — ער הוא להקב"ה לתורתו ולמצוותיו⁷⁹, ויש רק צורך למלא משאלות לבו לטובה, שיתמלאו "מידו המלאה הפתוחה הקדושה והרחבה"²²².

ויקויים מ"ש בזהר סוף פרשתנו²²³: "כדין יתער רוחא דמשיחא (ולאח"ז יבוא בפועל) וישיצי לאדום חייבא ועל ארעא דשעיר יוקיד בנורא, כדין כתיב²²⁴ וישאל עושה חיל, הה"ד²²⁴ והי' אדום ירשה והי' ירשה שעיר אויביו, אויביו דישראל, וישאל עושה חיל", עי"ז ש"ימין ה' עושה חיל"²²⁵, ומסיים: "ברוך ה' לעולם אמן ואמן"²²⁶.

(221) שיחת י"ב תמוז ה'ש"ת ס"ז (סה"ש קיץ ה'ש"ת ס"ע 157).

(222) נוסח ברכה הגי' דברכת המזון.

(223) ח"ג ריב, ב.

(224) פרשתנו (בלק) כד, יח.

(225) תהלים קיח, טו-ז.

(226) שם פט, נג. וראה גם שיחת י"ב

תמוז תשכ"ג ס"ג (תו"מ ח"ז ע' 131).

(215) בשלח יד, ח.

(216) ת"א עה"פ.

(217) מיכה ה, ח.

(218) ישעי' כו, יט.

(219) ראה ירמ' לא, יב. זכרי' ח, יט.

רמב"ם הלי' תעניות בסופן.

(220) ראה שיחת י"ב תמוז הנ"ל בסופה

(תו"מ שם ע' 249). וש"נ.

[כ"ק אדמו"ר שליט"א הורה ש"ועד המסדר" יקח את המזונות והיין, כנ"ל. ולפני כן, יכריזו שמדובר אודות "והוא יחל להושיע את ישראל" — "הושיעה את עמך וגו' עד העולם"²²⁷, באופן שאין לו הפסק. וניגנו הניגון "הושיעה את עמך".
 אח"כ צוה כ"ק אדמו"ר שליט"א לנגן "ניעטו ניעטו ניקאָוּאָ".]

